

James Petras

Gerillarörelser i Latinamerika

Under 1960-talet och början av 1970-talet verkade gerillarörelser av olika slag i de flesta av länderna i Latinamerika, uppenbarligen inspirerade av den kubanska revolutionens seger 1959. Alla slutade dock med nederlag (det mest kända är Che Guevaras misslyckande i Bolivia 1967). Däremot lyckades senare sandinisterna 1979 störta den korrupte presidenten Somoza och gripa makten.

De två följande artiklarna handlar om gerillan fram till c:a 1972, dvs berör inte Nicaragua. Den första artikeln, som handlar om gerillan mer allmänt, är från 1968 – den svenska översättningen är hämtad från antologin *Latinamerika, reform eller revolution?* (publicerad 1971). Den andra artikeln, som handlar om stadsgerillan i Argentina, är hämtad från tidskriften *Fjärde Internationalen* nr 6 (1/1972).

Innehåll

Revolution och gerillarörelser i Latinamerika: Venezuela, Colombia, Guatemala och Peru ...	1
Den revolutionära folkarmén i Argentina	25

Lästips – mera om gerillan i Latinamerika

[Revolution i revolutionen](#), av Regis Debray (berömd studie från 1967)

[Dagbok från Bolivia](#). Che Guevaras berömda dagbok (1967)

[Den revolutionära vägen för Latinamerika](#) (artikelsamling från 1971)

[Argentina och Bolivia - ett bokslut](#). Av Hugo Blanco, Peter Camejo, Joseph Hansen m fl. – kritik mot gerillalinjén, 1969)

[Den sandinistiska revolutionen](#), av Henri Weber (bok från 1983).

Revolution och gerillarörelser i Latinamerika: Venezuela, Colombia, Guatemala och Peru ¹

Petras analyserar möjligheterna till framgångsrika gerillarörelser i Latinamerika och hur dessa undertrycks. Den växande polariseringen i Latinamerika, de traditionella auktoriteternas sammanbrott och de nya köpmanna- och industriskiktens oförmåga att integrera de utestängda massorna och införliva dem i den politiska processen är betingelser, under vilka oppositionen mot den rådande samhällsordningen antar revolutionära dimensioner. Uppkomsten av gerillarörelser och Förenta staternas allt aktivare inblandning i Latinamerika anser han vara motsatta svar på samma problem; maktstrukturens bräcklighet och den växande klyftan mellan styrande och styrda.

James Petras, biträdande professor i statskunskap och offentlig administration, har skrivit talrika artiklar om latinamerikansk politik samt *Politics of Development i Chile*, University of California Press, 1968.

Det traditionella latinamerikanska samhällets förfall har nått det stadium då i Colombia, ett bålverk för Opus Dei och något slags medeltida inkvisitionskatolicism, ett betydande antal ”revolutionära präster” nyligen öppet krävde att Colombias sociala och ekonomiska etablissemang skall störtas. I Tunja, ett tiotal mil nordöst om Bogotá, framförde en trettiosexårig i Rom utbildad präst, pastor Martin Amaya Martínez, sitt revolutionära budskap på Plaza Bolívar, Tunjas största torg:

I mitt folks namn protesterar jag mot vanhelgandet av vår Herres Jesu Kristi budskap, ty hans budskap är djupt mänskligt, djupt progressivt och har därför stympats och förvandlats till ett instrument för utsugning i syfte att berika ett fåtal.

För hans kraftfulla tal och avslöjanden av den kyrkliga hierarkins medbrottslighet i ”berikandet av ett fåtal” och framför allt därför att han handlat som han lär — genom att leda stora gatudemonstrationer — har biskoparna förbjudit fader Martin Amaya Martínez att tala, skriva eller offentligt bära sin prästrock. Kampen inom den katolska kyrkan mellan reaktionärer och revolutionärer återspeglar den grundläggande kamp som pågår i hela det latinamerikanska samhället.

I Colombia, Guatemala och Venezuela har gerillarörelser börjat kampen för latinamerikansernas ”återövring” av Latinamerika. I Peru organiserar indianer, som i århundraden varit undertryckta, bondesammanslutningar, ockuperar jord och börjar återuppväcka den gamla kollektivistiska moralen.

¹ Denna uppsats diskuterar inte den revolutionära masskampen i Dominikanska Republiken, ett ämne som är värt ett noggrant studium. Man bör notera att den revolutionära rörelsen i Dominikanska Republiken tagit formen av en klassisk social revolution snarare än gerillakrigföring på landsbygden: ett väpnat uppror i städerna i stor utsträckning baserat på fackföreningarna, de arbetslösa och studenterna på universitet och sekundärskolor. I Santo Domingo möjliggjorde den höga arbetslösheten, sprickan i elitens traditionella maktbas (armén) och den lätt mobiliserbara befolkningen ett stadsbaserat massuppror. Närvaron av en yttre ockupationsstyrka (Förenta staternas marinkår) förvärrar den latent fiendligheten som framkallats av utsugningen av landet och skapar ett tema att förenas kring: antiimperialism. I denna mening liknar den dominikanska revolutionen den europeiska motståndsrörelsen under nazisternas ockupation.

Trots allt som skrivits av vänstern, högern och centern om den ”kommande revolutionen”, syns det ingenstans i Latinamerika att *Revolutionen* står för dörren. Nederlaget för det revolutionära uppsvinget 1958-1960, de misslyckade medelklassregeringarna 1960-1963 och uppkomsten av de av Förenta staterna organiserade och stödda militärdiktaturerna under den senaste perioden har stabiliserat det nordamerikanska förmynderskapet och den latinamerikanska oligarkins kontroll, medan de bakomliggande sociala och ekonomiska problemen i dessa samhällen har skärpts. Konflikten mellan den nuvarande stabiliteten på ytan och det bakomliggande sociala missnöjet är tydligast i de brytningar som uppstår inom traditionella latinamerikanska institutioner (kyrkan, armén, universitetet) och i de framväxande massrörelserna bland tidigare utanförstående grupper av bönder och indianer. Den statliga myndighetens sammanbrott på olika nivåer exemplifieras av en utbredd gangstervärld (i Colombia förekom 130 kidnappningar under andra halvåret 1965), gerillakrigföringen och uppkomsten av ”autonoma republiker” i Colombia och lokalt självstyre i Peru och Guatemala. I den öppna maktutmaning som gerillarörelserna utgör avslöjas ”auktoritetskrisen”.

Likheter i kampmetoder döljer det faktum att varje gerillarörelse i Latinamerika har gjort sina egna speciella historiska erfarenheter, som återspeglar och skapar ”auktoritetskrisens” specifika karaktär.

Under 1960-61 bildades i Guatemala en betydelsefull gerillarörelse (för ögonblicket uppdelad i två sektorer) under ledning av i Förenta staterna utbildade guatemalteckiska arméofficerare.

Den revolutionära 13-novemberrörelsen (MR-13) är namnet på en av gerillarörelserna i Guatemala. Dess ledare, Comandante Marco Antonio Yon Sosa, är en stark anhängare av den kinesiska revolutionen och den väpnade kampens väg till socialismen. MR-13 och Yon Sosa skiljer sig från Guatemalas kommunistparti (PGT) i det att MR-13 vill skapa en allians mellan arbetare, bönder och studenter för att bilda en ”arbetar-och bonderegering”, under det att PGT vill bilda koalition med den progressiva bourgeoisin för att skapa en ”nationell demokratisk regering”. 1965 hoppade Luis Augusto Turcios av från MR-13 och bildade en väpnad grupp kallad FAR (De väpnade revolutionära styrkorna), som tycks vara oberoende av och ändå stödda PGT. FAR fungerar som påtryckningsgrupp gentemot militären för att få till stånd den rationellt demokratiska regering som PGT förordar.

Det var en antydning om att den väpnade kampen hade underordnats den parlamentariska vägen när Turcios, i linje med PGT:s inställning, bedömde valen i mars 1966 på följande sätt: ”Valen kommer att utvecklas under inflytande av folkets frammarsch mot befrielse.”² Före valet stödde FAR Menendez Montenegro, vars parti efter valen av FAR karaktäriserades som en ”oligarkisk och proimperialistisk klick ... i samförstånd med den nordamerikanska ambassaden”.³

FAR växte och tycks sommaren 1966 ha blivit avsevärt större än MR-13 och ha en effektivare organisation. Detta berodde troligen på (1) det erkännande och stöd som Turcios erhöll som den erkände guatemalteckiske delegaten vid Trikontinentalkongressen i januari 1966; (2) uteslutningen från MR-13 av flera inflytelserika medlemmar, ledare i en före detta trotskistisk grupp (Posadista) som öppet medgav att de använt organisationens tillgångar för att finansiera sin ”International”; och (3) FAR:s mer ”aktivistiska” inriktning, som framhävts genom de dramatiska kidnappningarna av höga regeringstjänstemän.

² *El Popular*, Uruguays kommunistpartis dagliga tidning, 5 mars 1966.

³ *El Siglo*, Chiles kommunistpartis dagliga tidning, 4 april 1966.

Mot slutet av 1966 förekom rykten om att det fanns en informell pakt mellan de bägge gerillagrupperna som kunde leda till en sammanslagning. Den politiska basen för en sådan förening är ännu inte klar. FAR, som inte stöder regeringen, koncentrerar sig på militären, som de anser vara det största hindret för fredliga demokratiska reformer. MR-13 fortsätter efter vad man vet att kräva en ”arbetar- och bonderegering” — något som Menendez' regering inte är. Regeringen satte sina planer i verket att utplåna upprorsmännen, vilket medförde att FAR närmade sig MR-13:s position och fjärmade sig från PGT. Orsaken till Turcios död är ännu oklar, och det är inte heller klart hur den kommer att påverka FAR:s framtida kurs.⁴

I början av revolten var de militära officerare som blivit gerillakämpar huvudsakligen inriktade på vagt nationalistiska mål. Officerarna saknade till en början mycket av sina venezolanska motsvarigheters ideologiska sofistisering. En latinamerikansk journalist citerar en gerillaledare som säger: ”deras utbildning baktände några av oss och i dag utnyttjar vi i gerillarörelsen det vi lärde av dem”. Till skillnad från gerillamotsvarigheterna i andra länder har de kadrer som byggde upp det guatemalteckiska MR-13 en stor fördel genom att vara militärt väl förberedda. Fastän MR-13:s aktivitet fått mindre publicitet och varit mindre dramatisk än MR:s, har den haft större stöd — Yon Sosa har, till skillnad från La Puente och Lobatón, undvikit direkta sammandrabbningar med militären och koncentrerat sig på att långsamt bygga upp ett stöd bland de indianska byinvånarna kring La Sierra de las Minas. Mellan 1961 och 1965 orienterades MR-13 mer och mer mot en marxistisk ståndpunkt. I januarinumret av tidningen *Revolución Socialista* gick MR-13 längre än de andra nationella och antiimperialistiska gerillarörelserna genom att uttryckligen definiera sitt program som marxist-leninistiskt och sin rörelse som socialistisk.

Mellan MR-13 och Guatemalas kommunistparti (PGT) råder djup oenighet. Det senare stöder antikommunistiska liberala valkandidater, såsom Menendez Montenegro, och stämplar MR-13 som ”äventyrlig”. Militärens ständiga ingripanden i valen har försvagat PGT:s position i förhållande till MR-13. Det enda allvarliga avhoppet från MR-13 gjordes av Luis Augusto Turcios, som tog avstånd från det socialistiska programmet och senare dök upp vid Trikontinentalkongressen som förespråkare för ”väpnad kamp”.

Den underliga blandningen av nationalistiska före detta militärofficerare som planlägger en väpnad kamp för ett socialistiskt program i en i stort sett indiansk lantmiljö står i kontrast mot ett stadsförankrat kommunistparti, som förklarar att man trots militärens motstånd måste välja en liberal parlamentarisk regering. De avgörande faktorerna bakom den nya situationen och deras växelverkan med den internationella politiken återfinns i Guatemalas senare politiska historia. Perioden efter Arbenz' fall och den efterföljande CIA-understödda militärdiktaturen framkallade starka nationalistiska känslor (mot Förenta staternas intervention) och visade de väpnade styrkornas makt att avgöra en folkförankrad regerings öde. I Guatemalas senare historia har det funnits få tecken som talar för sociala förändringar på parlamentarisk väg. På Kuba sammansmälte dessa nationella känslor med behovet av väpnad kamp och utvecklingen blev den att regeringen omdefinierade sin roll från nationalistisk till socialistisk. MR-13 och FAR som ledande

Kubainspirerade revolutionära gerillarörelser är emellertid till sitt sociala ursprung mindre bonderörelse och mer en återspeglning av krisen inom den gamla traditionella auktoritetsstrukturen: som tidigare militärer kommer ledarna i hög utsträckning från den traditionella medelklassen, som försett militären med många officerare. Bakom de skilda programmen för

⁴ Se ”Guatemala: Rebel Course Clouded”, James Goodsell, *Christian Science Monitor*, 6 oktober 1966, s. 2.

MIR i Venezuela och Peru, Camilo Torres' *Frente Unido* och FALN i Venezuela (och Caamañostyrkorna i Dominikanska republiken) finner man att nyckelpersonerna i stor utsträckning är avhoppare från traditionella institutioner och eliter.⁵ Marx noterade detta fenomen då han skrev i *Kommunistiska manifestet*:

I de tider slutligen, då klasskampen närmar sig avgörandet, antar upplösningsprocessen inom den härskande klassen, inom hela det gamla samhället, en så häftig, så skarp karaktär att en liten del av den härskande klassen lösgör sig från denna och ansluter sig till den revolutionära klassen, den klass som bär framtiden i sina händer. Liksom tidigare en del av adeln gick över till bourgeoisin, så går nu en del av bourgeoisin över till proletariatet, särskilt en del av bourgeoisins ideologer, vilka arbetat sig fram till en teoretisk förståelse av hela den historiska rörelsen.

I Colombia, å andra sidan, har gerillakrigföring, inbördeskrig, rån, ”oberoende republiker” och en ”röd republik” smält samman och varit fasta drag i nationens liv i årtionden och ibland omfattat mer än halva landet. Antalet döda genom inbördeskrig, rån och regeringens våld under de senaste femton åren uppskattas försiktigtvis till över 300 000. Här utgör gammaldags bondekommunister tillsammans med rotlösa bönder, idealistiska studenter och universitetsutbildade ryggraden i den colombianska ledningen. En av de framgångsrikare gerillaräderna leddes av en före detta studentledare, en ung kvinna vid namn Mariela Amaya o Paulina González, som efter att ha avlagt examen vid universitetet grep ett gevär och ledde en gerillatrupp till attack mot en regeringsutpost i Santanderprovinsen. Till skillnad från vad fallet är i Guatemala och Venezuela, där gerillakrigföring är något relativt nytt, har den nutida gerillarörelsen en lång tradition i Colombia. Redan 1930³¹ uppstod väpnade grupper med krav på jordreformer. Colombias kommunistparti (CCP) beslöt under inflytande av den ”tredje periodens” berusande doktriner att upprätta socialism i en provins. CCP upprättade en bondezon under sin kontroll i

ett avlägset område i södra Colombia som blev känt som ”Röda Viota” eller den ”Röda republiken”. Omgivna av djungler och praktiskt taget otillgängliga för regeringens plundringståg byggde de upp sin egen förvaltning. ”Röda Viota” kunde inte besegras utifrån, men de hårt arbetande bönderna och kommunisterna blev så framgångsrika i sitt jordbruk att de praktiskt taget förlorade allt intresse av att sprida sin ”goda sak” till andra områden och omintetgjorde på så sätt i viss mening sina egna ursprungliga mål att sträva efter jordreformer. Icke desto mindre blev Viotas tradition av oberoende och självstyre ett stridsrop under den senare perioden, då liknande områden i Colombia ockuperades av bönder som flydde undan både samhällets och regeringens våld. Utvecklingen under senare år av de ”oberoende republikerna” i Marquetalia återspeglar både det tidigare bondeförsöket att upprätta ett stabilt samhälle, utan korrupktion och baserat på lokal kontroll, och ett nytt sätt att möta den repressiva centralregeringen genom att utvidga rörelsen till andra områden. Denna oberoende republik försvagades 1964 genom den aktion som den 16 000 man starka och av nord-

⁵ Uppgifter om den brasilianska revolutionära ledningen tenderar att bekräfta denna tes. Två nyckelledare i den brasilianska revolutionära rörelsen, fader Francisco Lage och Francisco Julian, kom båda från traditionella stora jordägarfamiljer. Fader Lage, en övertygad revolutionär socialist, bidrog till att organisera ”favelados” i Belo Horizonte, huvudstaden i Minas Gerais. Tillsammans med honom fanns fem brasilianska biskopar ledda av José Tavora, ärkebiskop i Aracaju, som gav ut en handbok för att undervisa analfabeter med titeln ”Att leva är att kämpa”. Fader Lage stödde den väpnade kampens väg till socialismen och tillbakavisade den ställning det brasilianska kommunistpartiet intog, som stödde teorin att kapitalismen var nästa stadium och att följaktligen den brasilianska bourgeoisin måste stödjas. Sprickan inom traditionella institutioner som den katolska kyrkan var aldrig tydligare än i Brasilien efter den av Förenta staterna stödda militärkuppen 1964. Medan fader Lage fängslades och torterades i åtta månader, välsignade majoriteten av de höga prästerna den nya antikommunistiske frälsaren, den militäre diktatorn Castello Branco.

amerikaner ledda colombianska armén företog för att krossa den.

Ur konflikterna inom den colombianska kyrkan framträdde en av de mest dynamiska och begåvade revolutionära ledarna i Latinamerikas senare historia, Camilo Torres. Född inom en av de äldsta aristokratiska familjerna i Colombia och utbildad i Lovain, fann han sitt kall i den väpnade revolutionära kampen. Men liksom många andra före honom kom Camilo Torres till detta beslut först efter att ha prövat många andra utvägar. I början av 1965 utvecklade Camilo Torres något som få andra moderna latinamerikanska revolutionära ledare förmått: han skapade sig en enorm anhängarskara bland städernas folk, som förutom stöd från studenter och bönder omfattade betydande sektorer av fackföreningsrörelsen. Från maj till september 1965 överfylldes de stora torgen där Torres talade. Hans budskap var starkt revolutionärt: expropriering av all jordegendom *utan gottgörelse*, nationalisering av alla naturtillgångar, stadsreformer, lika lön och folkets kontroll över regeringen. De källor som Camilo citerade och hans sätt att uttrycka sig var utpräglat kristna. Det var denna kombination av ett modernt revolutionärt socialt budskap, framfört inom ramen för en traditionell troslära av en dynamisk och vältalig person med prestige, vilken brutit med det traditionella auktoritetssystemet, som utgjorde det största enskilda hotet mot den colombianska eliten. På grund av att Camilo Torres' eget avhopp symboliserade brytningen mellan det förflutnas auktoritära elit och framtidens revolution, spärrades de lagliga politiska vägarna för honom och han dödades slutligen i en gerillastrid. Camilo Torres' mycket framgångsrika första försök att mobilisera massorna på landsbygden och i städerna, hans stöd hos fackföreningarna och hans maning till enighet mellan alla *revolutionära* krafter från katoliker till kommunister måste förr eller senare leda till en avgörande politisk konfrontation. *Frente Unido*, den veckotidning som Torres gav ut, lästes ivrigt och dess revolutionära bildbudskap slukades med njutning: ärkebiskopen och hans vänner inom affärsliv och politik framför ett bord överflödande av mat bredvid en bild på en av, miljoner trasiga och hungriga indiansk-colombianska barn. Det avgörande i Camilo Torres' politiska utveckling var att han vände sig bort från elitens maktcentra (universitetet där han undervisade, kyrkan där han predikade) och till folket, gatan och slutligen landsbygden. Camilo, som uttryckligen tillbakavisade ”infiltrering” eller traditionella recept av kommunistpartiet som uppmanade till koalition med det liberala partiets ”progressiva” flygel, såg som sin uppgift att göra revolutionärt motstånd, att samla folkets krafter genom direkt kontakt med massorna. Hans ställningstagande för revolutionär förändring gjorde en ny politisk organisation nödvändig, ”Frente Unido”. Camilo Torres' beslut att övergå till gerillakrigföring var ett praktiskt beslut, som grundades både på en realistisk bedömning av den colombianska politiken och på ett djupt engagemang för sina radikala ideals.⁶ Undertryckandet av lagliga politiska möten, förhindrandet av fredlig massmobilisering, den konstitutionella bestämmelse som inskränker valprocessen till en tävling mellan de två största partierna, i allt ställde det existerande politiska systemet frågan: anpassning till lagen och följaktligen till det rådande samhällssystemet — eller väpnad kamp. Fader Camilo Torres valde att leva genom revolutionen och han dog med vapen i hand i kampen för den. Camilo Torres' historia belyser den rådande politiska processen: väpnad kamp som medel till social förändring i Colombia är en följd av att regeringen är i stånd att underkuva fredliga politiska rörelser i stadsområden, medan de

⁶ Innan han trädde in i politiken var Camilo en av de ledande sociologerna i Colombia och gästdocent vid University of Minnesota 1961. I en tidigare monografi, ”The Proletarianization of Bogotá”, presenterar Camilo Torres välgrundade bevis på skillnaden i kaloriintagande mellan arbetarklassen och medelklassen i Bogotá och pekar på den oerhörda klyftan mellan dessa sociala klasser. Förutom att vara ett enastående exempel på en engagerad revolutionär visade Camilo Torres hur modern sociologisk forskning kunde tillämpas för att undersöka politiskt relevanta problem ur en folkdemokratisk ståndpunkt.

marginella förändringarna i regeringen endast tjänar att stötta upp ett starkt auktoritärt samhälle, styrt av en elit. I grund och botten är det en auktoritet baserad på fåtalets våldsvælde över de många. Camilo Torres, som ursprungligen tänkte bygga upp ett politiskt massparti i städerna och på landsbygden baserat på fackföreningar och bondesammanslutningar, visar med sin erfarenhet tydligt på de oöverstigliga svårigheterna att tillämpa klassiska europeiska kampmetoder. Han hävdade dock att gerillakampen alltid var underordnad behovet att utveckla revolutionära massorganisationer i städerna och på landsbygden. Hans ständiga hänvisningar till sin egen personliga obetydlighet var inte bara ett uttryck för personlig blygsamhet, utan dikterades också av hans politiska vision: gerillarörelsen var inte ett surrogat, utan ett instrument för oppositionens stora massrörelse.

De växande klyftorna i det colombianska samhället som föregick Camilo Torres' död fortsätter att vidgas. Fader Arango Trujillo har försvunnit och uppges ha förenat sig med gerillan. Fyrtio präster höll högmässa för Camilo Torres trots hierarkins förbud.

Den venezolanska gerillarörelsen, kanske den mest omtalade i sitt slag i världen, är en av de mest missförstådda, både av sina belackare och sina vänner. Till helt nyligen förutspådde både Förenta staternas regering och vänstern i hela världen antingen ett nära förestående ”kommunistiskt maktövertagande” eller en ”folkrevolution”, som skulle krossa den gamla ordningen. Varken det ena eller det andra har uppenbarligen inträffat och det verkar inte troligt att det kommer att inträffa på ett bra tag; gerillan lever kvar och tycks ha blivit äldre, klokare och kanske fastare etablerad. Den venezolanska gerillarörelsen har undergått många förändringar både vad gäller manskap och strategi. Detta är delvis ett resultat av att den verkar i ett land med mycket stora oljeintäkter, den största nordamerikanska militära insatsen i Latinamerika och en sofistikerad politisk ledning. Denna ledning har hållit våldstraditionen tillräckligt levande för att förhindra revolutionärerna från möjligheten att verka politiskt inom lagens ram. Samtidigt har man sett till att utdela ett tillräckligt stort antal bidrag, arbeten och löften för att avhålla den missnöjda befolkningen från att stödja rebellerna och fortsätta att kanalisera sina klagomål antingen genom den ”lojala” oppositionen eller genom regeringsapparaten.

Den venezolanska gerillarörelsen uppstod som ett svar på överdrivet våld från regeringens sida och kränkningen av de konstitutionella rättigheter som den ”Venezolanska Demokratiska Revolutionen” skenbart försvarade. Fastän det ofta före kom våldsamma konflikter mellan studenter, arbetslösa arbetare och polis före oktober 1960, daterar sig vändpunkten i Venezuelas politiska liv och uppkomsten av en gerillarörelse till denna period. En auktoritativ redovisning av Förenta staternas version finns i *Venezuela: U.S. Army Area Handbook for Venezuela*, utarbetad av American University's Foreign Areas Studies Division SORO (Special Operations Research Office).⁷ Det avgörande argumentet som används för att bort-

⁷ SORO är bara en bland ett stort antal byråer och aktiviteter ledda av American University i samarbete med armén. Det sköter också ett Counter-Insurgency Information Analysis Center. Det direkta sambandet mellan American University och det militära etablissemang framstår tydligt i *Bibliography of Research Studies and Related Writings on the Political Influence of Latin American Students*, utgiven av SORO. I förordet står det: ”The Special Operation Research Office (SORO) inom American University, som arbetar på kontrakt under armédepartementet, bedriver forskning om militära problem till förmån för armédepartementets behov. Dessutom handhar SORO Counter-Insurgency Information Analysis Center (CINFAC) för att ge snabba svar inom sitt kompetensområde på förfrågningar från försvarsdepartementets byråer, deras leverantörer och, på uppdrag, till andra regeringsdepartement och byråer.” Sammankopplingen av en sektor inom den akademiska världen, American University, och Förenta staternas militär i Latinamerika är bara ett prov på ett mer allmänt fenomen. Ett färskare exempel är avslöjandet av nordamerikanska professorers inblandning i ett av Pentagon finansierat forskningsprojekt, Camelotprojektet, vars syfte var att ta reda på den chilenska militärens inställning till en nordamerikansk militär invasion i händelse av kommunistisk omstörtning.

förklara ”demokraten” Betancourts våldsåtgärder är en ren lögn utan förankring i verkligheten. Versionen i arméhandboken av Betancourtregeringens bruk av våld är att det var en försvarsåtgärd, ett medel att försvara demokratin mot castroistisk terror: ”den radikala vänstern krävde öppet att Betancourts regering skulle störtas ... på grund av dess castrofientliga ståndpunkt. I ett oktobernummer 1960 av MIR:s (Revolutionära vänsterns) veckotidning *Izquierda* publicerades en ledare i vilken man stödde kravet på att regeringen skulle störtas med våld. *Då som en följd av denna ledare tre MIR-ledare arresterades, gjorde 2 000 studenter vid Centraluniversitetet uppror*” (min kursivering). Senare, och som ett resultat av dessa händelser, utbröt ”upplopp ... i hela landet och nationalgardet och polisen vidtogs stränga åtgärder för att göra slut på oroligheterna” (s. 529 i arméhandboken). Det var under denna period som kedjan av våld och motvåld började anta en allvarlig karaktär för att slutligen resultera i att studenterna gick upp i bergen. Den ledare i *Izquierda* av den 14 oktober 1960, på vilken arméhandboken stöder sitt rättfärdigande av Betancourts våld, framhöll i verkligheten det motsatta. Domingo Alberto Rangel, som skrev denna ledare, förklarade i själva verket att en folkresning inte kunde lyckas och påstod till och med att Betancourt-regeringen själv skulle kunna undvika en revolution om den vidtog de rätta åtgärderna. De ”bevis” som lades fram av regeringen var så uppenbart ihopkokade att deputeradekammaren i juli 1961 (då ännu kontrollerad av regeringskoalitionen) avslog högsta domstolens begäran att upphäva Rangels immunitet som kongressledamot för att kunna ställa honom inför rätta. Den 22 oktober 1960 gjorde MIR:s talesman Saez Merida det fullkomligt klart att vänstern föredrog valseld framför geväret och att de förberedde sig för 1963 års val. Han gick så långt som till att garantera sin grupps icke-subversiva natur och fortsatte med att göra positiva hänsyftningar till Betancourts regim: ”... MIR eftersträvar inte en folklig omstörtning av den konstitutionella regimen.”⁸ Tyvärr kunde vänsterns trosbekännelse till den konstitutionella regimen inte rädda vare sig enskilda personer eller parti från förföljelse. Efter arresteringen av de tre MIR-redaktörerna gjorde den hemliga politiska polisen (Digepol) razzior mot alla vänsterpartiers byggnader, medan nationalgardister samma dag som arresteringarna ägde rum öppnade eld mot studenter inne i Centraluniversitetet och därigenom kränkte universitetets autonomi, en handling som fördömdes till och med av det konservativa katolska Copeipartiets ledare Rafael Caldera. Den 22 oktober lyckades utbildningsminister Rafael Pizani, en moderat liberal som trodde på medborgerliga rättigheter, utverka att de arresterade studenterna släpptes och avgick i protest mot vågen av repressalieaktioner från regeringens sida.

Det står klart att studenternas protest under dessa omständigheter inte var något ”upplopp” eller en del av en kommunistisk sammansvärjning för att ”med våld störta regeringen”, utan ett försök att återge konstitutionella rättigheter åt de MIR-redaktörer som anklagades på falska grunder. Mot bakgrunden av det faktum att ledarartikeln inte stred mot konstitutionen utan bara uttryckte vad som var en demokratisk rättighet, framstår efterföljande studentdemonstrationer och gerillaaktivitet i en annorlunda dager: som ett försök att återvinna just de demokratiska rättigheter som förvägrades dem. Likaså framstår regeringens repressiva aktioner (”stränga åtgärder för att göra slut på oroligheterna”) som allt annat än ett ”försvar för demokratin”. Genom att förvägra vänstern dess yttrandefrihet, genom att undertrycka den legala oppositionen och tvinga den att använda ”illegala medel” och sedan i efterhand skriva om historien för att bevisa att den fredlösa oppositionen hela tiden handlat mot lagen kom Betancourtregeringens egna auktoritära våld att utlösa ett motvåld, gerillarörelsen.

Att producera regelrätta verklighetsförfalskningar för att rättfärdiga bruket av våld i strid mot

⁸ *El Nacional*, 22 oktober 1960.

de demokratiska rättigheterna är en av uppgifterna för det nya intellektuella ”jet-set”, de ”politiker” som arbetar ”på kontrakt” för armén eller som, i fallet Arthur Schlesinger t.ex., skriver Vitahusdokument om Kuba.

Den venezolanska gerillarörelsen började som en till övervägande del studentdominerad grupp. Medan det bara finns omkring 150 seminarister i de femton seminarierna, har gerillan inte haft några problem att värva hundratals idealistiska studenter. De flesta av de senare var venezolaner, som ville göra något för de fattiga, och inte spanjorer, som majoriteten av de katolska prästerna i Venezuela, vilka endast tänker på att vinnlägga sig om den ytliga fromhet man finner hos deras till övervägande del över- och medelklassklientel. Uppskattningar av gerillans storlek brukar i regel vara otillförlitliga, men min gissning är att det finns 200-300 i Venezuela, 200 i Colombia och 100-200 i Guatemala. Detta är en ganska säker siffra, eftersom omsättningen inte längre är så hög som då rörelsen började ta form och många unga studenter hade en romantisk syn på livet i bergen.

Den venezolanska gerillarörelsen har i huvudsak genomgått tre faser:

- (1) Studentförtrupsperioden 1960-62.
- (2) En period av intensiv krigföring i städerna mellan 1962 och 1964 omfattande en mängd aktioner som till synes inspirerade massorna.
- (3) Jordreformfasen från 1964 och framåt.

Under studenternas förtrupsperiod invecklade studenterna sig i eldstrider med polisen, antingen från Centraluniversitetet eller från byggnader i staden. Den dramatiska episod som kallas ”slaget vid Stalingrad” exemplifierar gerillarörelsens karaktär under den tidiga perioden. Flera hundra studenter barrikaderade en skolbyggnad och inledde skottväxling med polisen, för att slutligen omringas och tvingas till kapitulation med svåra förluster. Under denna period fanns det en stark tendens hos dessa gerillakämpar att uppfatta studenterna som bärare av den sociala revolutionen. Det var också under denna tid som unga nationalistiska militärofficerare började planera ”vänsterkupper” och 1962 utan framgång försökte förverkliga dem i Carupano och Puerto Cabello. Under den andra fasen, från mitten av 1962 till slutet av 1963, försökte den fortfarande till övervägande del stadsförankrade gerillan dramatisera kampen genom desperata åtgärder och uppseendeväckande handlingar, i hopp om att på detta sätt kunna uppelda massorna. Berömda konstverk stals, fotbollsspelare kidnappades, oljeledning sprängdes och så vidare. Att ersätta massmobilisering med denna typ av individuella aktioner visade sig lika ineffektivt som den tidigare metoden att ”ställa sig upp och skjuta”. Samtidigt som stadsgerillan var på väg att misslyckas började emellertid ett antal gerillakämpar förena sig på landsbygden. Landsbygdsgerillan omfattade en heterogen blandning av arméofficerare som flytt från nederlaget i Puerto Cabello, studenter som blivit gerillakrigare, ett litet antal bönder och ett antal äldre politiska ledare som efterlystes av regeringen. Splittringen var stor och aktiviteterna föga samordnade. Den 20 februari 1963 möttes alla de olika grupperna och bildade FALN (den nationella befrielsens väpnade styrkor).

Den tredje och senaste fasen kom efter den misslyckade valbojkotten som stadsgerillan uppmanade till under 1963 års val. Landsbygden blev hädanefter centrum för gerillans aktivitet, men stadsgerillan fortsatte som stödverksamhet. Av större fundamental betydelse var diskussionen rörande frågan om man skulle fortsätta den väpnade kampen eller försöka använda sig av lagliga medel. Efter valnederlaget fick ”legalisterna” överhanden och ett halvårs vapenvila deklarerades. Mellan januari och juni 1964 avvaktade gerillan för att se om de lagliga kanalerna skulle öppnas som deras moderata kolleger hade påstått. Men den nye presidenten Leoni inledde i stället en militär antigerillakampanj i maj samma år, och i en

intervju med en fransk korrespondent förklarade han att gerillarörelsen var nedslagen. Han tolkade vapenvilan som ett tecken på svaghet, inte som en period under vilken demokratin skulle kunna återupprättas. ”Legalisterna” var besegrade och några av de äldre ledarna i MIR såsom Alberto Rangel bröt sig ur och bildade en ny grupp. Den väpnade gerillakampen var åter i gång, denna gång på landsbygden. Sedan gerillakriget åter blossat upp säger sig FALN ha upprättat fyra huvudfronter och de uppges vinna böndernas stöd i de områden de kontrollerar och i utkanterna av dessa områden. Hösten 1965, då FALN åter var invecklat i strid, utfärdade Venezuelas kommunistparti en maning till ”demokratisk fred”. Man förklarade att VCP var villigt att avstå från den väpnade kampen om partiet i gengäld beviljades lagligt erkännande, alla politiska fångar släpptes och det inte blev några repressalier. Tidigt 1966 uppstod en allvarlig splittring inom FALN mellan dem som eftersträvade en uppgörelse med Leoni och dem som ville fortsätta den revolutionära kampen. Den gamla linjens ledning i VCP, bland andra bröderna Machado och Pompeyo Márquez, intog den förra ståndpunkten, medan vänsterflygeln inom MIR blev centrum för dem som ville fortsätta kampen. Inom Leonis regering utvecklades två läger: det ena försökte utnyttja denna splittring genom att söka en uppgörelse med VCP, medan den ”hårda linjen” tolkade vissa VCP-ledares avståndstaganden från väpnat våld som ett bevis på framgången för den krigstaktik man tillämpade. Förändringar i kommunistpartiets position och tillfälliga bakslag har haft sina effekter, men det skulle vara ett misstag att tro, som Betancourt och Leoni har funnit efter att ha tillkännagivit varje ”avgörande” nederlag, att gerillan kommer att försvinna eller kunna oskadliggöras.⁹ Medan kommunisterna går åt höger, tar en växande grupp radikaliserade, samhälls-tillvända kristliga studenter och arbetare avstånd från det kristliga demokratiska partiets reaktionära ledare Rafael Caldera och söker sig till socialrevolutionären Camilo Torres' idéer. I det venezolanska samhället kommer takten i den dialektiska processen mellan regeringsförtryck och gerillavåld att minska eller öka, men processen avstannar aldrig. Venezuelas ”nationella revolution” utgör den främsta drivkraften bakom den fortsatta radikaleringen av studentgeneration efter studentgeneration. De har var och en i sin tur försökt bryta sig ut ur den inskränkta politiska rörelsefrihet som följer av att landets ekonomi är totalt underordnad Förenta staterna och försvaras av en av de modernast utrustade och mest disciplinerade väpnade styrkorna i Latinamerika.

I Peru har den revolutionära kampen centrerats kring två typer av rörelser: massorganisationer på landsbygden och, senare, gerillaenheter. Till skillnad från situationen i andra länder var det i början stor anslutning från böndernas och indianernas sida i jordockupationer och revolutionära sammanslutningar, som i några fall var förenade med revolutionära partier i städerna. I sin monografi *El Movimiento Campesino del Perú y sus Líderes* skriver den peruanske sociologen Aníbal Quijano: ”Under de senaste tio åren har de peruanska bönderna utvecklat en attityd som fullständigt förkastar den traditionella ordningen ... och blivit en aktiv kraft för att snabbt och om nödvändigt med våld förändra den. Allt större sektorer tillägnar sig denna nya attityd trots undertryckande och massaker från framgångsrika regeringars och jordägares sida och de försöker samordna sin verksamhet på nationell nivå för att vidga sitt inflytande och sina mål.” Till skillnad från den traditionella bondeagitationen, som alltid varit sporadisk, kortlivad och begränsad till isolerade områden i landet, omfattar den nuvarande rörelsen större

⁹ I en intervju med FALN:s överbefälhavare Douglas Bravo antyds att gerillan kan ha övervunnit den interna krisen mellan 1964-66. Enligt Bravo består gerillan i dag till mellan 50 och 70 procent av bönder och de är förskansade i många områden. Det viktigaste är att det tycks ha utvecklats en sammanhängande organisatorisk struktur mellan gerillafronterna och mellan deras politiska arm, den nationella befrielsefronten, och den militära gruppen, FALN.

delen av den peruanska sierran och kusten. Den nuvarande bonderörelsens styrka kan uppskattas genom det stöd den erhållit under de senaste tio åren. Den har tillförsäkrat sig fullständig kontroll över ett stort antal områden, speciellt dalgångarna La Convención och de Lares i Cuzcodepartementet, där bönderna nu skapat autonoma maktcentra. Bondeaktiviteten har utvecklats utefter tre huvudlinjer: sammanslutning i fackföreningar, jordockupationer och samgående med militanta politiska grupper i städerna. Till skillnad från gerillans väpnade grupper — förtrupsstrategin — i Venezuela, Colombia och Guatemala, lades vikten i Peru vid massmobilisering, uppslutning i stor skala kring omedelbara krav ”de som brukar jorden skall äga den” — och relativt våldsfria, direkta aktioner, till exempel ockupation av en hacienda. Där väpnade grupper fanns, utgjorde de en integrerande men underordnad del av den större rörelsen och deras funktion var framför allt att försvara jordockupanterna. Till skillnad från gerillan, som arbetade på vinst och förlust (genom att uppmana bönderna att göra revolt under ett anfall mot den lokala militärförläggningen och sedan ge sig i väg), bodde och arbetade de peruanska bondeorganisatorerna i områdena, talade indianernas språk (quechua eller någon annan dialekt) och var integrerade med och underställda sina väljares kontroll. Denna typ av rörelse var till sin utformning mindre elitpräglad och fungerade mer demokratiskt. Den stod under direkt inflytande av den revolutionen gällde i stället för att låta en ur kulturell och språklig synvinkel nästan ”utländsk” stadselit göra revolution åt bönderna. Ett betydelsefullt inslag i detta indianuppror var återupplivandet av de kollektivistiska traditioner som utplånats av de senare årens kommersialisering. Quijano noterade då han observerade denna ”gemenskapens återuppståndelse”: ”... en av följderna av jordockupationen är återupplivandet av det gemensamma ägandet, som befann sig i ett långt framskridet upplösningstillstånd. Det nuvarande komplexet av stora jordegendomar och små jordlotter ersätts av kollektivt och gemensamt ägande.” De nya fackföreningarna, som framför allt i bergen organiseras som en del av den nuvarande bonderörelsen, är sammansatta av en ur både socioekonomisk och kulturell synvinkel heterogen befolkning. De samlar trälarna från den traditionella haciendan, halvträlarna, jordägande småbönder, jordlösa jordbruksarbetare och även skilda grupper såsom till exempel småhandlare. I kulturellt hänseende varierar medlemmarna i en bondeliga från utpräglade indianer och *cholos* (mestiser) till medlemmar som helt tillhör den västerländska kreolkulturen. Dessa bondeligor är revolutionära. De är inte inriktade på att förbättra sin ställning inom herre/slav-systemet, utan strävar efter att förändra hela den traditionella auktoritetsstrukturen genom att ockupera haciendor och organisera en maktbas som är oberoende av den officiella och traditionella makten. Det är i bergstrakterna som bondeligornas aktivitet varit störst och intensivast och det är också i dessa trakter som indian- och cholobefolkningen är tätast. Jordockupationernas stadium i bonderörelsen var en produkt av sammanslutningen bland bönderna i dalgångarna La Convención och de Lares i Cuzco under ledning av Hugo Blanco 1960. Det var en två månader lång generalstrejk bland trälarna och halvträlarna i området nära nordkusten i Convención och de Lares. Utan ”strejkbidrag” var familjerna tvungna att sända sina barn till närbelägna städer för att undgå svält och man och hustru drog åt svängremmen tills segern var vunnen. Det lyckade resultatet uppmuntrade Blanco och den regionala ligan att i början av 1961 inleda jordockupationerna och under relativt fredliga omständigheter övertogs jorden gradvis på över hundra haciendor i Convención och de Lares.

Som ett resultat av den efterföljande massiva repressionen med insats av arméenheter och arresteringen av Hugo Blanco (han hölls fängslad tre år utan rättegång) upphörde rörelsen att expandera och värva nya ledare, och den började gå tillbaka. Till skillnad från andra, mer omtalade revolutionära rörelser (FALN i Venezuela, ELN i Colombia och MR-13 i Guatemala), som till sin sammansättning är stadsdominerade, representerade, och representerar

fortfarande, de peruanska böndernas nationalförbund (FENCAP) ett makthot baserat på en folklig massrörelse.

Oavslåliga påtryckningar från Belaúnderegeringen och våldsamma attacker av APRA-*búfalos* (yrkesgangsters) försvagade massrörelsen och tvingade fram ett nytänkande vad beträffar den peruanska revolutionära rörelsens inriktning. Då massrörelsen bland bönderna inte kunde försvara sig och var ett lätt mål, uppstod olika former av gerillakamp. Den revolutionära vänstern, Movimiento Izquierda Revolucionario (MIR), en nationell och folkförankrad utbrytargrupp ur APRA, organiserade en rad gerillafronter under ledning av Luis de la Puente och Guillermo Lobatón. MIR bildades ursprungligen av en grupp som uteslutits ur APRA (det tidigare nationalistpartiet i Peru), som i oktober 1959 grundade *Comité de Defensa de los Principios y de la Democracia Interna*. Gruppen var motståndare till APRA:s samarbete med USA-imperialismen och de traditionella jordägarna och den bestod framför allt av studenter och unga aktivister som summariskt uteslutits ur det monolitiska Apristapartiet. I början av 1960 antog de namnet APRA Rebelde och i oktober samma år tillkännagav de sina revolutionära principer i Chiclayo.

De unga APRA-aktivisternas kamp för inre demokrati och en principiell ståndpunkt 1959 sammanföll med den kubanska revolutionens utveckling. Bägge processerna, i Peru och på Kuba, radikaliserade dessa unga rebeller. Mot APRA:s stagnation, korruption och auktoritära tendenser stod de kubanska revolutionärernas självupppoffrande kamp. Då APRA Rebelde anslöt sig till fidelismen bröts definitivt banden mellan det gamla APRA och de nya nationella folkrevolutionärerna. Medan rebellerna rörde sig i riktning mot social revolution, förenade sig APRA med Odriagruppen av militärer och jordägare längst ut på högerkanten.

1961 antog APRA Rebelde sitt nuvarande namn MIR och i mars 1964 antog den en resolution som försökte ändra den tidigare universitets- och stadsorienterade basen: "Todos al campo" (alla ut på landsbygden). Den 7 juni 1965 genomförde MIR, under ledning av Luis de la Puente och Guillermo Lobatón, sin första väpnade aktion. Samtidigt som den inte utesluter andra kampmetoder, betonar MIR:s nuvarande strategi att "väpnad kamp är huvudfaktorn i Perus revolutionära process" (*Voz Rebelde*, organ för det peruanska MIR). Luis de la Puente, en ung advokat från en lågadlig släkt i landsorten, var först aktiv som studentledare i APRA. Senare ledde han rebellerna mot bildandet av MIR. Under 1964-65 bodde han bland bönderna i Cuzco, delade deras liv och förberedde den väpnade kampen. Tillsammans med de la Puente och andra var Guillermo Lobatón en av dem som undertecknade det flygblad som tillkännagav inledningen av det nationella befrielsekriget. Senare arbetade Lobatón, som var den aktivaste gerillaledaren, mest i den centrala delen av Peru. Lobatón var en av många peruanska studenter som studerat utomlands och återvänt för att bilda kärnan i de la Puentes gerilla.

MIR:s sjupunktsprogram upptar de reformer som anses nödvändiga för att förverkliga folkets nationella revolution:

- (1) Omedelbar upplösning av parlamentet som ett instrument för oligarkin och imperialismen.
- (2) Allmän amnesti för politiska fångar och bestraffning av alla regeringstjänstemän och militärer ansvariga för massakrer på folket.
- (3) En äkta jordreform omfattande fullständig avveckling av latifundiesystemet och fri överlåtelse av jord till bönderna, med undantag från exproprieringen för medelstora jordbruk där ägaren brukar den egna jorden och är effektiv producent; statlig prioritering av alla frågor som rör böndernas liv och arbete.

(4) Glidande löneskala för familjer: arbetare, anställda i offentlig och privat tjänst, utövare av fria yrken och tekniker.

(5) En stadsreform med expropriering av stora fasta egendomar genom att göra de nuvarande hyresgästerna till ägare av sina bostäder, med undantag för små och medelstora egendomar.

(6) Omedelbart återtagande av den peruanska oljan.

(7) Återupprättande av allmän nationell suveränitet; upphävande av fördrag och avtal som strider mot det nationella oberoendet och upprättande av diplomatiska förbindelser och handelsförbindelser med alla länder.

MIR anger tre huvudmotståndare till denna ”folkets nationella revolution”: den nordamerikanska imperialismen, storbourgeoisin och de stora jordägarna. Å andra sidan bedömer MIR att ”revolutionen” kommer att genomföras av bönderna, arbetarna och de patriotiska och progressiva sektorerna av småbourgeoisin och den nationella bourgeoisin under ledning av det revolutionära partiet, som kommer att upprättas under loppet av den kamp i vilken MIR betraktas som en faktor.

Unidad, det officiella organet för Perus prosovjetiska kommunistparti, presenterade ett liknande formellt program. Detta program skiljer sig dock från MIR:s på tre väsentliga punkter: (1) det förkastar i praktiken, om inte alltid i teorin, gerillakampen; (2) det är nästan uteslutande en stadsförankrad grupp; (3) det förkastar inte koalitioner styrda av de traditionella partierna. I den prokinesiska tidningen *Bandera Roja*, som troligen har en större upplaga än *Unidad*, återfinns två tendenser. Den ena riktningen, ledd av José Sotomayer, anses stå nära *Unidad*. Den andra, ledd av Saturnino Paradez, stöder upprorslinjen.

De la Puente kom liksom Camilo Torres, Che Guevara och Lobatón från en gammal och mycket respekterad släkt. Dessa gerillaledare uttryckte det missnöje som finns bland universitetsutbildade från eliten, vilka är alltigenom fientligt inställda mot ett samhälle, i vilket åtskilliga tusen människor kan tillfredsställa sin minsta nyck, under det att miljoner lider av hunger. Samtidigt utvecklade de en global samhällssyn, och de insåg det meningslösa i att begränsa sin aktivitet till universitetet eller till sina yrken. De insåg det begränsade i att arbeta inom det rättsliga systemet för att åstadkomma grundläggande förändringar; följaktligen tenderade de att betrakta den traditionella vänstern (först APRA och sedan kommunistpartiet) och legal politisk aktivitet som i bästa fall värdelös och i värsta fall som ett svek mot massorna.¹⁰

Nästan alla gerillaledare var i trettioårsåldern, vilket tycks vara den revolutionära krisåldern efter studenttiden. Den revolutionäre före detta studenten står inför åtminstone två alternativ: att kombinera vänsterpolitik med en anpassning till stadslivets dagliga krav (arbeta på kontor under dagen och dela ut flygblad eller sälja bulletiner på kvällar och veckändar) eller integreras i en underjordisk väpnad kamp och finna sig i det öde som väntar. Den peruanska gerillarörelsen återspeglade i hög grad en desperation på både det personliga och politiska planet i den meningen att den peruanske revolutionärens personliga åtaganden sågs i relation till insikten om den allmänna stagnationen i det peruanska samhället och politiken. Den stora uppmärksamhet som gerillaledarna de la Puente och Lobatón väckte hade samband med deras taktiska beslut att göra direkt motstånd mot den peruanska armén. Eftersom de saknade påtagligt organiserat stöd i städerna och avsåg att basera sin rörelse på bönderna, hade de allvar-

¹⁰ Héctor Bejar är ett exempel på en gerillaledare, en före detta kommunistisk studentledare som lämnade partiet för att bilda den nationella befrielsearmén ELN.

ligt underskattat den peruanska arméns stridskapacitet och rörlighet. Peruanska jägarsoldater,¹¹ tränade och utrustade av Förenta staterna speciellt för gerillabekämpning, lyckades med stöd av tusentals peruanska soldater och napalmbombning av gerillasympatiserande bondeområden döda största delen av gerillan under befäl av de la Puente och Lobatón. De nya ”variablerna” i den peruanska situationen var de nya antigerillateknikerna (helikoptrar, jägarsoldater, napalm, etc.) som Förenta staterna hade introducerat och den intensitet med vilken Förenta staterna bedriver den kontrarevolutionära offensiven i Latinamerika.¹² Som ett resultat möttes gerillan, trots sina sensationella tidiga segrar, sitt mod och sitt engagemang, av ett övermäktigt motstånd vid en tidpunkt då massrörelsen på landsbygden var på väg att ebba ut på grund av våld och undertryckande. Detta banade väg för en militär sammandrabbning, i vilken gerillan inte kunde räkna med stöd från den politiska rörelsen i städerna eller på landsbygden genom att nya konfrontationspunkter skapades och trycket på gerillan därigenom lättades. Edgardo Da Mommio, som skriver i *El Mundo* (Argentina, den 5 mars), påpekar den om möjligt större betydelsen av de tidiga gerillastriderna. Studenterna vid San Marcos-universitetet i Lima har blivit mer engagerade än någonsin för den revolutionära kampen, medan ”de la Puente-enheter” är aktiva i staden. Dessutom pekar Da Mommio på den djupa skuldkänsla som genomsyrar staden: de tusentals som anser att de la Puente hade rätt, men helt enkelt inte har mod att handla som han gjorde. Tillsammans med Camilo Torres betraktas de la Puente som symbolen för mod och engagemang mitt i ett allmänt socialt förfall och personlig opportunist. De värden som avgör valet av levnadsbana och det kollektiva medvetande som blir reservoaren för till synes ”spontana” utbrott hos folket skapas av de exempel och myter som växer fram kring män som de la Puente. Genom att skapa en känsla av ny moralisk auktoritet som inspirerar till aktion mot det gamla samhället kan de fallna gerillakämparna betraktas som ett viktigt inslag vid skapandet av en ny generation revolutionärer.

För att bemöta den kubanska revolutionen och de latinamerikanska folkförankrade revolutionära rörelserna lade de nordamerikanska taktikerna fram en dubbel strategi: en Framstegsallians som skulle främja sociala reformer, ekonomisk utveckling och politisk demokrati; och uppbyggnad av de latinamerikanska militära styrkorna för att säkra castroismens nederlag. Alliansens fonder utgjordes till övervägande delen av lån och det mesta gick åt till att finansiera tidigare lån och balansera budgeten. Bara en ringa procent användes någonsin till

¹¹ Under upproret rapporterade MIR att sju av Förenta staterna utbildade peruanska jägarsoldater deserterade och förenade sig med gerillan, vilket tyder på att revolutionärernas inflytande var märkbart även bland dessa strängt utvalda soldater. Det visar också på sprickan inom denna traditionella auktoritära institution, även efter Förenta staternas ”modernisering”. Förenta staternas och Perus militära överkommando är medvetna om möjligheten att deras auktoritet fullständigt kan komma att upplösas då soldater av bondeursprung konfronteras med bönder som försöker förverkliga värden som bondsoldaterna vet är legitima. Därför förlitade sig regeringen endast på elittrupper för att undertrycka bönderna i gerillaområdena. Dessutom stationeras soldaterna vid arméförläggningar utanför sin hembygd för att minska deras motstånd då de får order att skjuta.

I en officiell broschyr om antigerillakampanjen utgiven av den peruanska försvarsmakten i juni 1966 skryter man med att ha använt de modernaste tekniker för kontrarevolutionär krigföring: ”Försvarsmakten använde komplicerade maskiner som bombade, brände och utnyttjade psykologisk krigföring mot de gerillaledda folkstyrkorna.” *Las Guerrillas en el Perú su Represión*, Ministerio de Guerra, Lima, Peru, 1966.

¹² Beträffande omfattningen av det våld som likviderade gerillans nyckelenheter rapporterade peruaner som besökte det område som regeringen attackerade, att mer än tusen bönder dödades. Förenta staternas militär ansåg tydligen att en omfattande bombning med napalm och andra brandbomber skulle, då den kom oväntat, få maximal effekt för att underminera den jordreformsinnade gerillarörelsens växande popularitet. Den peruanska regeringen hade tidigare ofta förorsakat blodbad bland bönderna, men aldrig i sådan utsträckning och med sådan intensitet som under Förenta staternas militära och politiska förmynderskap.

Förutom de revolutionärer som dödats uppskattas antalet politiska fångar i Peru till omkring tusen.

konkreta reformprojekt. Viktigare ändå var att fonderna dirigerades till en samhällsstruktur, vars dominerande elit inte var intresserad av jordreformer och ekonomisk utveckling som skulle strida mot deras egna ägarintressen; följaktligen kom ”biståndsfonderna” att stärka den gamla elitens ställning mot förändringens vindar, i stället för att utgöra en sporre till reformer. Samtidigt ökade Förenta staternas militära hjälp till Latinamerika under 1960-talet med 50 procent per år jämfört med 1950-talet. Dessutom var motiveringen till den militära uppbyggnaden i Latinamerika inte längre det gamla spöket, en rysk invasion, utan inre folkresning. I juni 1963 pekade försvarsminister Robert McNamara på denna förändring: ”Fram till omkring 1960 var de militära biståndsprogrammen för Latinamerika inriktade på försvar av hemisfären. Då det blev klart att det inte fanns något påtagligt öppet yttre aggressionshot mot Latinamerika, gick tyngdpunkten över till inre säkerhet ...” Detta förklarar den snabba tillväxten och expansionen av utbildningen av antigerillastyrkor och kravallpolis, nordamerikanska militära uppdrag och en på alla områden ökad nordamerikansk inblandning i Latinamerikas politiska liv. Nominellt ansvariga för Förenta staternas ”reformbistånd” och militära uppbyggnadsstrategi var en rad demokratiska medelklassregeringar, som var och en i sin tur blev det nordamerikanska utrikesdepartementets ”skyltdockor”. Det blev uppenbart att dessa regeringar — i Brasilien, Ecuador, El Salvador, Argentina, Colombia, Venezuela, Guatemala, etc. — var ur stånd att genomföra några grundläggande reformer, medan militären verkade som garant för den existerande konservativa eliten. De förväntningar som både den nordamerikanska propagandan och den inhemska medelklassens demagogi väckte hos folket var emellertid en källa till instabilitet. Kursförändringen i Förenta staternas politik i slutet av 1962 klarnade: i stället för att vända sig till folkförankrade revolutionära krafter som alternativ till de politiskt demokratiska men socialt maktlösa krafter som leddes av medelklassen, valde Förenta staterna ”stabilitet” och militären, som med W.W. Rostows ord beskrevs som den nya vitala ”moderniserande kraften”. I detta sammanhang finner man att över två tredjedelar av Framstegsalliansens pengar nu går till militärdiktaturer eller till av militären kontrollerade civila regeringar, trots den tidigare uppmaningen att använda pengarna uteslutande till att främja demokrati. Den amerikanska arméns handbok om Venezuela noterar att ”militärens inflytande i politiska angelägenheter har varit förhärskande och nästan oavbrutet. Nästan alla makthavare har insett att de inte skulle kunna sitta kvar vid makten, om militären gjorde motstånd. Följaktligen har makthavarna friat till och gynnat militären.” Venezuelas Betancourt, som i de väpnade styrkorna såg det viktigaste instrumentet för att behålla makten, höjde officerskårens lön och bekostade en militär budget av ungefär samma storleksordning jämfört med nationalbudgeten som under hans företrädare, tyrannen Pérez Jiménez.

Genom att medelklassdemokraterna utdömts som instabila (eller ”insatta i sitt rätta sammanhang”) och militären nu installerats som garant för utveckling och säkerhet, finns det ingen annan social grupp eller kraft i Latinamerika som kan skydda detta Förenta staternas sista hopp — utom Förenta staternas egen militära styrka. Om militären går över till det revolutionära lägret under en folkrevolution, måste Förenta staterna möta revolutionen direkt med sina egna styrkor och träda in som det viktigaste stödet åt den sociala eliten och nordamerikanska investeringar. Det har redan förekommit ett stort antal betydelsefulla avhopp från den venezolanska flottan och marinkåren och de guatemalteckiska och colombianska arméerna till den revolutionära gerillan, förutom de nationalistiska dominikanska officerare som ledde de Boschvänliga styrkorna i Santo Domingo.

De stagnerande samhällena i Latinamerika har därför framkallat motsatta och mot varandra stridande svar: militärt herravälde och gerillaledda revolter. Frågan gäller vilka sociala och politiska krafter som styr dessa två huvudföreteelser. Förenta staternas inflytande över Latin-

amerikas väpnade styrkor har ökat enormt under de senaste fem åren. Denna utveckling har lett till att den latinamerikanska militären har fått ökad kontroll över det politiska livet och att den politiska friheten och den sociala rättvisan har minskat, tvärt emot vad en del akademiker hävdar, nämligen att de latinamerikanska arméerna skulle bli mindre politiska genom den ökade kontakten med Förenta staternas militär. Den nordamerikanska militärens inflytande på sina latinamerikanska motsvarigheter antyds av talrika faktorer: stab och kommando i varje lands militärmakt liknar Förenta staternas; i Venezuela, Colombia och Guatemala använder militärmakten Förenta staternas militära doktrin, största delen av den litteratur som används i skolorna är direkta översättningar; dessutom har ett stort antal officerare inom alla försvarsgrenar gått i krigsskolor i Förenta staterna och andra har fått specialutbildning i antigerrillakrigsföring i kanalzonen. Förenta staternas militärhjälp har bestått av utbildning och rådgivning och i ovannämnda tre länder har nordamerikanska officerare faktiskt lett ”nationella” stridskrafter. I detta avseende får Venezuelas väpnade styrkor mest ”råd”: Förenta staternas militära engagemang på flera hundra man är det största i Latinamerika. Förenta staternas flygvapen har personal stationerad vid varje taktisk enhet, i alla skolor utom kadettskolan och vid flyghögkvarter. Napalmbombningar på senare tid över Venezuelas inland sägs vara en del av Förenta staternas ”vietnamiseringskampanj”. President Kennedy försökte delvis ge en positiv färgning åt den historiskt regressiva roll som militären spelat i Latinamerika. ”Civic Action” blev lösenordet och i sitt budskap till Kongressen den 22 mars 1962 förklarade Kennedy: ”Den militära hjälpen kommer i framtiden att aktivare betona inre säkerhet, offentliga arbeten och ekonomisk tillväxt i biståndsländerna.” Den enda tillväxt som de latinamerikanska nationerna omedelbart upplevde var tillströmningen av fler nordamerikanska militära rådgivare och initialerna på deras organisationer: Military Assistance Advisory Group (MAAG), Mobile Training Teams (MTT's), etc.

I Latinamerika har nu tretton länder USA-understödda militära program för samhällsuppbyggnad. Bolivia, som var det första land som i stor skala organiserade ett sådant program, var också det land där Förenta staterna organiserade om armén, eftersom den traditionella armén bokstavligen utplånats av revolutionen 1952 och ersatts av folkmilis. Det var med pengar från A.I.D. som den nya av Förenta staterna organiserade armén byggde några skolor och nyligen grep makten för att sedan anfälla arbetarna i tenngruvorna. ”Civic Action” är en formel som täcker alla ändamål. I en broschyr för armébefäl beskrivs ”Civic Action” i ordalag som får det att likna en handbok i barnbegränsning: ”... en ny dimension har i dag lagts till militärens samhällsinsats (civic action) som ett vapen mot kommunistinspirerad omstötningsverksamhet. Det är både en preventiv åtgärd och en teknik för gerillakrigsföring och kontrauppror.” Förenta staternas inblandning i den militära och den polisiära verksamheten i Latinamerika är intensiv och komplicerad.¹³ Den inbegriper inte bara de militärer som är ansvariga för underkuvandet av folkrörelser, utan också ambassadören och hans följe, som hålls ansvariga för snabba beslut och som avgör i vilken grad ”värdregeringen”, det vill säga den aktuella latinamerikanska regeringen, skall blandas in. Den kontrarevolutionära verksamheten och samhällsuppbyggnaden samordnas av A.I.D. och MAAG eller de nordamerikanska militärerna. Dessa mäktiga, sammankopplade organisationer, som alla är uppbyggda av nordamerikanska medborgare, avgör viktiga handlingsbeslut som påverkar de latinamerikanska länder i vilka de verkar.

Förenta staternas intensiva militärimperialistiska operationer i Latinamerika erkänns öppet av

¹³ Landsflyktiga brasilianska intellektuella i Chile har uppgivit att de arresterades, förhördes och torterades av den brasilianska hemliga polisen (IPM) i närvaro av och samarbete med FBI.

försvarsminister McNamara:

Under det gångna året har allvarliga upprorsförsök och terroristattacker framgångsrikt bekämpats i flera latinamerikanska länder. I andra har politiska hotelser avvärjts. Venezuela har kunnat avsevärt förbättra sin kontroll av gerilla- och terrorstelement under de senaste månaderna. Av Förenta staterna utbildade enheter av deras väpnade styrkor och polis har varit spjutspetsen i en regeringskampanj både i städerna och på landsbygden. I Peru har regeringen redan gjort stora framsteg i kampen mot gerillakoncentrationer och av Förenta staterna utbildade och stödda peruanska armé- och flygenheter har spelat en framträdande roll i denna antigerillakampanj. I Colombia har Förenta staternas utbildning, stöd och utrustning, inkluderande flera medelstora helikoptrar, hjälpt de colombianska arméstyrkorna att upprätta regeringskontroll i upprorsområdena på landsbygden.

Våld i Bolivias gruvområden och städer förekommer fortfarande periodvis, och vi bistår detta land med att förbättra utbildningen och utrustningen av dess militära styrkor.

Trycket på Guatemalas regering till följd av den kommunistiska terroristtaktiken har ökat markant under det gångna året. Vi stöder en liten guatemaltekisk kontraupprorisk styrka med vapen, fordon, sambandsmedel, utrustning och utbildning.

I Uruguay har den utdragna ekonomiska stagnationen bidragit till oro bland folket, vilket nyligen kulminerade i en allvarlig strejkvåg över hela landet. Vårt militära bistånd till Uruguay är inriktat på att förbättra säkerhetsstyrkornas lätta vapen, ammunition, sambandsmedel och transportutrustning.¹⁴

Förenta staternas uttalade politik i Latinamerika är en blandning av förskönande uttryck, svepskäl och våld. McNamaras hänsyftning på underkuvandet av folkrörelser ("kontroll av gerilla- och terrorstelement") motsvaras av en diskret tystnad om de exploaterande samhällssystem i Latinamerika som Förenta staterna förser med "vapen, fordon, sambandsmedel, utrustning och utbildning". Enligt McNamara är Förenta staternas verkliga strategi gentemot de strejkande gruvarbetarna i Bolivia ("våld") och de offentligt anställda i Uruguay ("oro bland folket") inte att erkänna de sociala och ekonomiska krav som framförts av deras fackföreningar, utan att "förbättra utbildningen och utrustningen av dess militära styrkor". McNamaras medgivande att hans politik är riktad mot "oro bland *folket*" orsakad av den "utdragna ekonomiska stagnationen" är kanske den klaraste anklagelse som kan riktas mot Förenta staternas politik. Under denna period av uppvaknande hos folket och masspolitik är försvaret av de nordamerikanska affärsintressena och den latinamerikanska härskande klassen beroende av att Förenta staterna stärker och ökar sin kontroll över den repressiva apparaten. När väl massrörelserna bland folket har decimerats eller "avvärjts" och en politik och institutioner som accepteras av Förenta staterna har upprättats, hålls val mellan av Förenta staterna accepterade kandidater. Detta slags *satellituppyggnad* kallades en gång för "salamitaktik". I detta sammanhang är val mellan konkurrerande kandidater resultatet av våld mot folkets uppvaknande krafter; valresultaten är förutbestämda av de institutioner och den politik som skapats eller hållits vid liv under den repressiva perioden. "Fria val" ("fria" i den meningen att folkrevolutionärer inte får ställa upp till val) blir då ett propagandavapen som utnyttjas av Förenta staterna och den latinamerikanska eliten för att legitimera sitt herravälde. En trolig konsekvens av detta sätt att upprätta pseudolegitima regeringar är att förbittringen laddas upp i väntan på betingelser som gynnar en ny explosion. Den latinamerikanska cykeln av våld, instabilitet och undertryckande förlängs av Förenta staternas politik, vilken i sin tur blir en avgörande faktor för att skjuta upp nödvändiga strukturförändringar.

Det allvarligaste försöket att institutionalisera Förenta staternas herravälde i hemisfären och

¹⁴ *Inter-American Economic Affairs*, vol. 19, nr 4, våren 1966.

skydda de latinamerikanska samhällssystemen återfinns i den föreslagna interamerikanska militära styrkan. Försvarsminister McNamara motiverar denna strategi på följande sätt:

Vi anser att alla länder inom OAS har en förpliktelse att uppmuntra demokratins utveckling och hjälpa till att förhindra situationer inom länderna från att koka över och rubba freden i hemisfären. Vi anser att någon form av fredsbevarande styrka skulle kunna vara till nytta; att systemet borde ha en effektivare och tillförlitligare planering för att kollektivt ta itu med uppenbara och akuta faror som hotar freden och säkerheten i hemisfären. En sådan planering, understödd av en fredsbevarande styrka, skulle innebära en verklig ansvarsfördelning och skulle också få de element som kan försöka rubba freden att tveka. Vi tror att problemet förstås allt bättre nu och vi ska fortsätta att söka en formel som är godtagbar för våra allierade.¹⁵

McNamaras vädjan vänder sig till de härskande klasserna i Latinamerika; hans farhågor riktas uttryckligen mot nationella folkrevolutionärer, inte mot ”den internationella kommunismen” (”... förhindra situationer inom länder från att ... rubba freden i hemisfären”). Försvarsministerns förslag avser att legitimera USA-imperialismens interventioner som till exempel i Santo Domingo, Peru och Colombia genom att öppet inbjuda den härskande klassen i Latinamerika till ett permanent samarbete *de jure* — inte bara *de facto* (”... en formel som är godtagbar för våra allierade”). McNamaras bägge uttalanden, Förenta staternas direkta och intensiva militära intervention och förslaget om en interamerikansk militär styrka, innebär ett erkännande av de tilltagande upplösningstendenserna i det latinamerikanska samhället och folkets växande missnöje. Båda dessa företeelser ses av Förenta staternas regering som ett hot mot dess intressen; båda skall bemötas med en kraftig och omfattande militär och organisatorisk uppbyggnad.

Trots Förenta staternas framgångar när det gäller att isolera den kubanska revolutionen, att upprätta vänligt sinnade militära eller av militären kontrollerade regeringar i så gott som hela Latinamerika och att begränsa gerillans verksamhet till inlandet, har de sociala och ekonomiska problem som ligger till grund för den revolutionära oppositionen avsevärt förvärrats. Priset som fått betalas för ett av militären säkrat styrelseskick har varit Framstegsalliansens totala misslyckande att åstadkomma en rättvisare välståndsfördelning, en balanserad ekonomisk tillväxt, politisk frihet och framför allt jordreformer för tiotals miljoner jordlösa och utarmade latinamerikaner.

Det är viktigt att en stor del av den revolutionära oppositionen, de största gerillarörelserna, MR-13 i Guatemala, FALN i Venezuela och ELN i Colombia, är oberoende av och kritiska mot det lokala kommunistpartiet och inte underställda beslut som fattas över deras huvuden.¹⁶

¹⁵ Ibid.

¹⁶ I motsats till Camilo Torres folkrevolutionära position stödde det colombianska kommunistpartiet den liberala medelklasskandidaten López Michelson i marsvalen 1966, då över 65 procent av befolkningen inom de lägre klasserna i Colombia avstod från att rösta för att visa att de förkastade den slutna tvåpartidiktaturen. Den mest avgörande *politiska* kamp som Camilo Torres utkämpade var mot det liberalkonservativa tvåpartisystemet. Han vände sig till de stora massorna utanför detta valbedrägeri och till alla revolutionärer, oavsett om de var bönder som tidigare röstat konservativt eller kommunistiska arbetare som beordrats att rösta liberalt, och uppmanade dem att gå in i Frente Unido i protest mot tvåpartisystemet och oligarkin som kontrollerade det. Det breda stöd som Camilo Torres fick från alla sektorer inom de lägre klasserna var en direkt förkastelse över den kommunistiska koalitionspositionen till stöd för den liberala bourgeoisins vänsterkandidat, som erhöll omkring 10 procent av rösterna.

Det tycks finnas en betydande spricka mellan kommunister på landsbygden som valt den väpnade kampens väg och kommunister i städerna som föredragit att hålla sig till val och stödja progressiva sektorer inom det liberala partiet. Se Alan Young, ”Revolutionary Parties in Contemporary Colombia”, Institute of Hispanic American and Luso-Brazilian Studies, Stanford University, 1963.

Guatemalas exempel är det tydligaste: gerillan deklarerar öppet sitt socialistiska program, medan Guatemalas kommunistparti föreslår en allians med medelklassen på grundval av den senares program och ledning.

De sociala och ekonomiska förhållanden som formade de reformvänliga gerillakämparnas mentalitet existerar fortfarande. De avgörande händelser som fick dem att övergå från debatt till väpnad kamp inträffar fortfarande. Den nationalistiska andan fortsätter att inspirera arméofficerarna i Guatemala, som ser landets höga barnadödlighet mot bakgrunden av 650 000 acres jord i United Fruit Companys ägo. Likaså finner venezolanska och colombianska studenter, som försöker uppfylla de löften som deras respektive eliter givit, att ”de lagliga kanalerna” genom lagstiftning eller i praktiken fortfarande spärras av de härskande institutionerna. Medan de specifika förutsättningarna kan variera avsevärt från rörelse till rörelse, är problemen och kampens inriktning likartade: nationellt och ekonomiskt oberoende av Förenta staterna, socialisering av landets tillgångar, jordreformer och någon form av deltagande av folket i det system som vanligen kallas ”regeringen”. I dag är det faktum att gerillan i Latinamerika inte står i begrepp att gripa makten mindre viktigt än det faktum att den är beredd att fortsätta en utdragen och beslutsam kamp. FALN har uttryckt det tillräckligt klart och koncist: ”Hacer la Patria libre o morir por Venezuela” (”Befria fosterlandet eller dö för Venezuela”).

Under tiden, medan de nordamerikanska politikerna fortsätter att tro på sina egna myter om militären som samhällsbyggare och det offentliga livet i Latinamerika fortsätter att falla sönder, skulle de ”socialistiska byarna” på Guatemalas landsbygd, gerillafronterna i Venezuela, de ”oberoende Marquetaliarepublikerna” i Colombia och framför allt den indianska ”nationen inom nationen” i Peru slutligen kunna bli grunden för ett pånyttfött Latinamerika.

Uppkomsten av gerillarörelser i Latinamerika var i viss mån en återspeglning av den framgångsrika gerillaledda sociala revolutionen på Kuba och en blandning av både inre och yttre politiska faktorer: Förenta staternas fortsatta och allt större inblandning i Latinamerika, speciellt efter 1960, och de gamla ”nationella folkpartiernas” integrering i utsugarsystemet. Medan den viktigaste yttre faktorn — den kubanska revolutionen — allmänt påverkade gerillarörelsernas konkreta utformning, var den inre politiska situationen i varje land avgörande för deras uppkomst.

Det missnöje bland den yngre generationen aktivister som uppstått omedelbart efter andra världskriget, men tagit ny fart i mitten av 1950-talet, började visa sig i de etablerade oppositionsgrupper som monopoliserade de ”nationella folkrörelserna”. Då 1950-talet var över och dessa en gång revolutionära partier började finna sig i att köpslå med den härskande eliten, skärptes de inre partikriserna. Då de äldre ledarna i de före detta ”nationella folkpartierna” introducerade politiska förändringar genom att anpassa partiet till det existerande samhället, stramade de också åt den organisatoriska apparaten som ett medel att behålla kontrollen.

Det en gång upproriska APRA-partiets försoning med Perus politiska system var resultatet av den långsamma sociala förändringsprocess som breddade det peruanska samhällets bas utan att förändra den och därigenom ökade den sociala rörligheten för städernas medelklass och åstadkom en gynnsam ekonomisk situation. Sammanslagningen av de nya köpmanna- och industrigrupperna och den gamla jordägande oligarkin sammanföll med den nya ekonomiska allians som nordamerikanska investerare utvecklade för att exploatera landet: politiskt och ekonomiskt kompanjonskap med den nya medelklassen. Den begränsade och ojämna moderniseringen av det peruanska samhället var av avgörande betydelse för de politiska förändringarna inom den strategiska politiska elit som kontrollerade APRA, medelklassen i städerna. Den politiska ledningen återspeglade dessa socioekonomiska förändringar, blev mindre

oförsonlig gentemot oligarkin och de nordamerikanska investerarna och anpassade sig slutligen då den väl fått politisk legalitet och de medelklasskikt i städerna som den representerade blivit socialt erkända. Institutionaliseringsen av den före detta oppositionen var tecknet på att städernas tidigare upproriska medelklass hade utvecklats till den punkt där den fann att den hade mer att förlora på en genomgripande förändring än den kunde vinna inom det existerande samhället. De nya nationella, folkligt förankrade revolutionärerna representerar nya sociala skikt: de utsugna lägre klasserna som hjälpte medelklassen in i samhället (det hot som breddade det traditionella samhället och tillät en begränsad modernisering).

Auktoritära organisatoriska manövrer ersatte auktoritet grundad på politisk kamp mot härskande eliter. Anpassningen till status quo löpte parallellt med en auktoritär disciplin och byråkratisering av partiet. För att bevara partibasen kompengades bristen på entusiasm, som förorsakades av ledarnas falnande revolutionära glöd, med marginella förmåner, uteslutningar — i några fall i förening med våld. De kritiska grupper som uppstått mot slutet av 1950-talet och som anslutit sig till de folkligt-nationella partierna som en utväg att bekämpa status quo blev medlemmar av ett ”massparti”, men utan möjlighet att åstadkomma förändringar. De äldre partiernas monopolisering av breda sektorer av de folkligt förankrade krafter som var i stånd att genomföra förändringar, tillsammans med det faktum att de äldre ledarna ännu inte fullständigt förlorat sitt anseende, utan fortfarande försågs med helgongloria på grund av sina tidigare strider med den traditionella oligarkin och att många aktivister nöjde sig med de etablerade ledarnas revolutionära uttalanden, tycktes ytligt sett ge den nya vänsteroppositionen föga hopp om att kunna föra aktiviteter utanför partiet. De konflikter som senare skulle ta sig uttryck i väpnad konfrontation mellan de gamla nationella folkledarna som blivit regerings-tjänstemän och den nya generationen som blivit gerillakämpar manifesterades först i partidebatter och strider inom oppositionspartierna. De stred om partiprinciper, partiets ledning och kontroll över partibasen. Vad som stod på spel var de äldre ledarnas förmåga att förvandla ett parti som organiserats för att revolutionera massorna till en apparat för att kontrollera massorna och göra dem oemottagliga för revolutionär påverkan. De långsiktiga resultaten av dessa tidiga diskussioner om ”inre partidemokrati” och ”revolutionära principer” hade avgörande betydelse för utformandet av den framtida revolutionära aktiviteten. De gamla ledarna kunde behålla sitt grepp över massorna och stärka partibyråkratin genom att utesluta de nya aktivisterna och tvinga dem ut ur partiet. Organisationen var ogenomtränglig såväl inifrån som utifrån. Aktivisternas uteslutning från de potentiellt revolutionära grupperna inom de byråkratiskt kontrollerade etablerade organisationerna tvingade dem att söka nya anhängare utanför partierna. Vissa sektorer av arbetarklassen kontrollerades strängt av APRA eller AD (Acción Democrática), Partido Revolucionario i Guatemala och det liberala eller konservativa partiet i Colombia. Aktivisterna tvingades således att vända sig till andra grupper och klasser i samhället som var mottagliga för nya organisationsformer. Studentrörelsen, som genom sin natur inte kunde bindas av byråkratiska bojar, blev den första viktiga värvningsplatsen. Den tidigare oorganiserade bonde- och indianbefolkningen blev en annan. I Venezuela försiggick den politiska aktiviteten bland de arbetslösa arbetarna i städerna, sluminvånarna och de utanför fackföreningarna stående arbetarna i Caracas, där över 80 procent av arbetarklassen var Betancourt-fientlig. Inriktningen på landsbygden i Venezuela var delvis ett resultat av regeringens förtryck och svårigheterna att hålla vänsterorganisationerna intakta. De etablerade partierna, innefattande de nyligen invalda ”exrevolutionärerna”, monopoliserade den ”legala politiken”. Dessutom vidtog de auktoritära och restriktiva åtgärder för att hindra de nya nationella folkledarna från att organisera nya valmanskårer och tvingade på så sätt aktivisterna till illegal aktivitet.

Gerillakrig är en variant av illegal politisk aktivitet. Men det finns andra former av illegal kamp, som inte uteslutande förlitar sig på gerillaaktivitet: vilda strejker, massorganisering av bönderna, jordockupationer eller upprättande av områden under revolutionär kontroll. Legitimitet grundad på politiskt monopol framkallade en revolutionär politik inriktad på att krossa den gamla ordningen. Den röda tråd som löpte genom alla nya rörelser, gerilla eller massrörelse bland bönderna, var erkännandet av våldet (illegal politik) som den främsta drivfjädern till politiska förändringar.

Kort sagt, de byråkratiserade partierna med kontroll över oppositionscentra i städerna, omöjligheten att konkurrera inom partiet, svårigheten och faran i att konkurrera utanför partiet och monopoliseringen av politiken med åtföljande undertryckande av politisk aktivitet bland nya potentiella väljargrupper tvingade de nya nationella folkrevolutionärerna på universiteten och på landsbygden till illegala kampmetoder.

Kommunistpartiernas oförmåga att dra till sig nya aktivister var ett resultat av deras orientering. Kommunistpartiet genomgick i mindre skala en splittringsprocess jämförbar med den som tidigare drabbade de större nationella folkrörelserna. I Peru, Guatemala, Colombia och Venezuela orienterade kommunistpartierna sina fackföreningsmedlemmar i städerna mot en politik baserad på val. (Tidigare följde det kubanska kommunistpartiet, som var motståndare till Castro och de kubanska nationella folkrevolutionärerna under större delen av den revolutionära kampen, en liknande kurs.) Frånsett att kommunistpartierna var mindre och hade en något mer begränsad förmåga att samarbeta och köpslå med den gamla eliten, så liknade deras politik i praktiken de forna ”nationalpopulisternas”: marginella förändringar för deras organiserade väljargrupper, koalitioner med de legala partierna och auktoritär organisation och disciplin för att bevara basen intakt. Varken deras program eller metoder harmonierade med de strukturella förändringar som aktivisterna eftersträvade.

Där kommunistpartiet kontrollerade en valmanskår i en stad bidrog det till att isolera de nya nationella folkrevolutionärerna från potentiella väljare i städerna. Detta gjorde det högst osannolikt att de nya aktivisterna på kort sikt skulle kunna organisera ett stadsbaserat revolutionärt massparti. Den större inriktningen på landsbygden både på Kuba och i andra latinamerikanska länder hade sin grund i en politisk verklighet: bristen på politiskt svängum i städerna för att skapa en revolutionär valmanskår.

Organiseringen av bönderna, kravet på en landsbygdsbaserad gerillarörelse i de nationella folkrörelsernas program, den oproportionerligt stora andelen studenter och tidigare medlemmar av den traditionella eliten (militärofficerare, präster, intellektuella) och det faktum att inga av städernas fackföreningsledare återfanns i de nationella folkrörelsernas ledning vittnar om vilka problem de redan existerande stadsorganisationerna ställde. Den en gång revolutionära rörelsen som förvandlats till en byråkratisk organisation är en viktig faktor bakom utvecklingen av gerillarörelser som en väg till förändring. Blockeringen av de politiska kanalerna i städerna tvingade revolutionärerna att försöka nå städernas väljare utifrån — genom en rörelse baserad på landsbygden. Användandet av våld var ett svar på det slutna politiska systemet, vars fortlevnad förutsatte att det endast omfattade redan organiserade grupper. De enda krav från organiserade grupper som erkändes eller ansågs legitima av den härskande eliten var de som godkändes av den politiskt anpassade existerande ledningen. Att införa en ny väljarmassa, vars krav skulle framföras via en revolutionär ledning, vore att fullständigt ändra maktförhållandena, för att inte tala om de strukturella förändringar som skulle krävas för att möta dessa krav.

Allting utanför staden betraktades som ”förbjudet område”. Den illegala politiken var ett

försök till utbrytning ur stagnationen inom den helt stadsbaserade traditionella vänster- och före detta vänsteroppositionen. Att öppna politiken var detsamma som att öppna samhället på landsbygden. I sista hand var väpnad kamp, som teknik, den logiska förlängningen av försöken att föra ut medborgar- och nationsbegreppet utöver de organiserade intressegruppernas gränser, utöver de större städernas gränser. I de halvkoloniala samhällena i Latinamerika kan den revolutionära gerillakrigföringen ses som ett instrument för vidgat medborgarskap i den utsträckning den försvagar existerande auktoritära institutioner och skapar förutsättningar för självmobiliserande och självstyrande sociala organisationer på landsbygden. Genom att fästa uppmärksamheten på den nuvarande regeringens utländska beroende och skapa en större identitet grundad på inhemsk kontroll över de nationella tillgångarna bidrar gerillarörelsen till att utveckla en kollektiv medvetenhet som senare skulle kunna bli en avgörande faktor i ”nationsuppbyggnaden”.

En betydelsefull sektor av den revolutionära ledningen i gerillarörelsen består av intellektuella som fått sin utbildning utomlands. På grund av detta tillhör de förmodligen de bäst utbildade bland de intellektuella. Camilo Torres och många av de revolutionära prästerna i Colombia fick sin utbildning antingen i Rom, Frankrike eller Belgien. Nyckelmedlemmar i den centrala ledningen av det peruanska MIR studerade vid europeiska universitet. Yon Sosa utbildades vid en militärhögskola under Förenta staternas beskydd och samma sak gäller Caamaño, den dominikanske revolutionäre ledaren. Den högre utbildningen tycks ha gjort dessa intellektuella känsligare för de rådande orättvisorna. (Inte att förglömma dem som var kritiska mot regimernas politik redan innan de reste utomlands.)

Detta att de hade tillfälle att betrakta sitt samhälle utifrån torde ha givit dem ett nytt perspektiv, ur vilket de kunde bedöma behovet av att förändra systemet som helhet. Den moderna höga utbildning och trygga ekonomiska status som gerillaledarna erhöll genom sin sociala ställning i det traditionella samhällets övre skikt gav dem tid och tillfälle att fundera över hur systemet som helhet fungerade. Samtidigt bör vi komma ihåg att vi talar om ett litet antal intellektuella. De flesta latinamerikanska intellektuella från överklassen som studerar utomlands återvänder för att fylla viktiga regeringsposter eller arbeta för privata intressen.

Camilo Torres revolutionära engagemang grundades inte bara på den alltför vanliga misär han såg i den latinamerikanska slummen, utan på sociologiska undersökningar som han gjorde. Likaså insåg Yon Sosa nödvändigheten av en revolutionär strategi delvis på grund av den undervisning han fick av sina nordamerikanska lärare. Dessa intellektuellas ställningstagande är värt speciell uppmärksamhet mot bakgrund av situationen i de flesta latinamerikanska länder, där Förenta nationernas och Förenta staternas specialorganisationer erbjuder höga löner och stora forskningsmöjligheter till den alltför villiga majoriteten av latinamerikanska intellektuella.

Rekryteringen av gerillaledare visar att ett betydande antal kommer ur grupper med hög inkomst och social status. Många kombinerar karriärer inom traditionella institutioner med en modern utbildning, som de ibland genomgår utomlands. En kombination av dessa faktorer blir ofta grunden till en djupgående samhällskritik.

Två närliggande frågor som har mer än ett flyktigt intresse för studiet av de revolutionära rörelserna i Latinamerika är följande: Varför inledde de latinamerikanska kommunistpartierna inte någon gerillakamp under och efter den kubanska revolutionära perioden? Och varför har kommunistpartierna inte lyckats dra till sig den nya generationen revolutionära ledare? Det finns förvisso tillräckligt många exempel på militär gerillakrigföring i Latinamerika och i en del fall, såsom i Mexiko, Bolivia och på Kuba, har framgången varit fullständig. Den tidiga

kommuniströrelsen (eller åtminstone en del av den) stödde, ironiskt nog redan före den världsomfattande folkfronten, gerillakrigföringen i Brasilien (den berömda Presteskolonnen) och i Colombia. I Colombia lades den gerillarörelse ned som i början på 1930-talet ockuperade områden på landsbygden (liknande händelserna i Kina) till förmån för stöd åt den ”progressive” oligarken Alfonso López. Till skillnad från kommunisterna i Kina fortsatte inte kommunisterna att arbeta på landsbygden och använda den som språngbräda för den revolutionära kampen. Det är först sedan de nationella folkrevolutionärerna organiserat rörelser som 26-julirörelsen på Kuba eller MIR i Peru och Venezuela som gerillarörelserna i Latinamerika blivit framgångsrika eller initiativ tagits för deras organisering.

Denna frapperande brist på revolutionärt initiativ hos de latinamerikanska kommunistpartierna framhövdes naturligtvis av den kubanska revolutionen då partiet visade sig totalt oförberett och av att partiet över huvud taget inte reagerade på Batistakuppen. Likaså skrev det dominikanska kommunistpartiet i en självkritik fyra månader efter revoltförsöket: ”Vårt parti var inte förberett på en väpnad intervention.” Kommunistpartiets misslyckande när det gällde att möta de mest angelägna politiska behoven var den viktigaste faktorn bakom bildandet av den oberoende 26-julirörelsen på Kuba. De latinamerikanska kommunistpartiernas oförmåga att ta itu med denna historiska periods politiska behov har haft avgörande betydelse för den revolutionära ledningens orientering bort från kommunistpartiet. Samtidigt tenderar kommunisternas icke-revolutionära image att dra till sig de mindre dynamiska elementen i den nya generationen. Både program och rekrytering förstärker således kommunistpartiernas reformistiska karaktär i Latinamerika.

Kommunistpartiets politiska analys och program har hindrat det från att orientera sig åt ett revolutionärt håll. Som kommunisterna ser det är Latinamerika mitt uppe i en ”demokratisk revolution” ledd av den progressiva bourgeoisin och dess partier mot USA-imperialismen och de ”feodala” jordägarna. Denna revolution är det första av två stadier. Det första stadiet är det ”nationellt demokratiska” stadiet, som vid någon obestämd tidpunkt kommer att följas av det andra steget, den ”socialistiska” revolutionen. För att främja den nationellt demokratiska revolutionen stöder kommunisterna medelklasspartierna. Både det valtaktiska stödet åt medelklasspartierna och frånvaron av revolutionära initiativ har samband med kommunistpartiernas syn på sina omedelbara uppgifter. Medelklass-ledda folkfrontsregeringar kännetecknar första stadiet i den ”revolutionära processen”. Otillräckligheten i denna kommunistiska strategi beror på att den bygger på två empiriskt ohållbara premisser: (1) att bourgeoisin i städerna står i konflikt med jordägarna (ofta har de intima handels- och familjeförbindelser) och (2) att huvudmotsättningarna finns mellan nationella kapitalister och imperialister, och inte mellan arbetare å ena sidan och inhemska och utländska kapitalister å den andra. Intressegemenskapen mellan dessa förmodat antagonistiska grupper antyds av det faktum att inte en enda av de medelklassledda regeringarna under efterkrigsperioden har genomfört någon jordreform eller konsekvent motarbetat Förenta staternas ekonomiska och militära penetration. Tvärtom, det blir allt klarare att medelklassregeringarna har oerhört svårt att behålla makten då de inte lånar sig till en repressiv politik gentemot folkrorelserna, som till exempel Belaúnde och Betancourt.

Kommunisternas valorienterade strategi, som måste ha ett visst mått av legalitet, gjorde att de avstod från alla aktioner som skulle kunna stöta bort de politiska medelklassledarna i fråga. Dessutom stämplade de ofta revolutionärerna, som ville i grunden omdana samhället med ”illegala” medel, som ”äventyrare”, *putschister* och dylikt.

Det finns en rad revolutionära strategier utanför de officiella kommunistpartierna. MR-13 i

Guatemala och trotskisterna ser i det latinamerikanska samhället en polarisering mellan å den ena sidan arbetarna, bönderna och studenterna och å den andra jordägarna, USA-imperialismen och de inhemska kapitalisterna. De ser den antiimperialistiska kampen som en väsentlig del av klasskampen och därför smälter revolutionens två stadier (den borgerliga och den socialistiska revolutionen) samman. Kampen för ett krav leder med nödvändighet omedelbart till andra, teorin om den ”ständiga revolutionen”. Denna analys tillåter naturligtvis trotskisterna och grupper med en liknande ideologi att delta i den väpnade kampen, där de kan bidra med en teoretisk bas för den nya revolutionära strategin. I de flesta latinamerikanska länder är trotskismen en ganska liten och splittrad rörelse. I MR-13 är dess idéer framträdande, liksom tidigare en del trotskistiska aktivister.¹⁷ Hugo Blanco, ledaren för organisationen av bönderna i Peru i början på 1960-talet, var trotskist.¹⁸ Dessutom fick den peruanska gerillarörelsen visst stöd av de peruanska trotskisterna. Slutligen står de bolivianska gruvarbetarförbunden och milisen under inflytande av trotskistiska kadrer. Men det viktigaste är trotskisternas bidrag till kritiken av den kommunistiska strategin, som upptagits av olika grupper utan att de nödvändigtvis accepterar tesen om den ”ständiga revolutionen” eller de sekteristiska attityderna hos dessa isolerade grupper.

De viktigaste icke-kommunistiska revolutionärerna återfinns troligen inom de nya nationella folkrörelserna som till exempel MIR i Peru och Venezuela. Genom att betrakta jordägarna och USA-imperialismen som revolutionens primära mål kombinerar de en analys som liknar kommunisternas med trotskisternas strategi: väpnad kamp. MIR skiljer sig emellertid från bägge partierna genom att betrakta bönderna som kraften bakom sociala förändringar i stället för arbetarklassen i städerna. Vidare framhäver MIR det viktiga i att det bildas en revolutionär förtrupp som en del av den process i vilken gerillarörelsen, genom väpnad kamp och skapandet av revolutionära *focos*, åstadkommer massmobilisering. Det revolutionära partiet byggs upp under kampen om makten snarare än genom den föregående politiseringen och organiseringen av massorna — Guevaras idéer, inte Lenins.

Sambandet mellan den kubanska revolutionen och den revolutionära kampen i Latinamerika är komplicerat och skiftande. Mellan 1959 och 1962 stödde den kubanska ledningen en lång rad latinamerikanska politiska krafter, från yttersta vänstern till moderata nationalister, inklusive personer som Quadros i Brasilien. Från 1962 till 1966 gick den kubanska ledningen allt mer och mer över till att stödja de officiella kommunistpartierna, kanske i hopp om att de skulle slå in på den revolutionära vägen (vilket några tillfälligt gjorde), och nationalisterna på vänsterflygeln (MIR i Venezuela och Peru). Under denna period var den kubanska politiken gentemot revolutionen i Latinamerika tvetydig: kubanerna uppmanade till väpnad kamp och stödde kommunistpartierna, som inte hade några pretentioner i den riktningen; ”Che” Guevara

¹⁷ De personer som uteslöts ur MR-13 och kallade sig ”trotskister” var medlemmar i en grupp ledd av en argentinare vid namn Posadas. Denna grupp hade brutit sig ur den europeiska trotskiströrelsen och stämplats som ”vänstersektister” för dess aktiviteter i Latinamerika och senare för dess ”kapitallån” i Guatemala. För en mer detaljerad redogörelse, se septembernumret 1966 av *World Outlook*, utgiven i Paris.

¹⁸ Hugo Blanco arresterades sommaren 1963 och ställdes inte inför rätta förrän hösten 1966. Trovärdiga sagesmän i Arequipa uppger att Blanco, som inte vägde mer än 45 kilo, hade hållits inspärrad i en bedrövlig fängelsehåla och ständigt utsatts för omänsklig behandling. Hans utsikter att bli fri tycks vara små. Om Blanco dör, blir han inte den förste gerillakämpe som mött detta öde i händerna på polisen. Den peruanska försvarsmakten uppgav att en annan gerillaledare, Máximo Velando, dog av ”skadorna efter ett självmordsförsök”. Likaså uppgav den politiska polisen att den venezolanske gerillaledaren Fabricio Ojeda begick självmord. De två troligaste hypoteserna är att: (1) de dödades av polisen, eller (2) de torterades och utsattes för omänsklig behandling, som tvingade dem att ta sina egna liv. Den fullständiga avsaknaden av juridiska rättigheter och mord på politiska fångar är naturligtvis ett utmärkande drag för totalitära och auktoritära regimer.

lämnade Kuba, Yon Sosa kritiserades och Trikontinentalkonferensen bestod till övervägande delen av ”officiella” kommunister, fastän det vid denna tid (1966) förekom ett betydande motstånd mot deras politik på konferensen, som visas av deklARATIONERNA till förmån för väpnad revolution. Från slutet av 1966 upphörde den kubanska revolutionära ledningen definitivt med att stödja de ”officiella” kommunisterna och började i stället stödja de aktivister som förde väpnat gerillakrig, vare sig de var nationalistiska, kommunister eller oberoende revolutionärer. Denna nya hållning finns uttryckt i den kubanska publiceringen av ”Che” Guevaras uppmaning till revolution och Castros tal den 15 och 16 mars 1967, i vilka han öppet anklagade det officiella venezolanska kommunistpartiet och Sovjetunionen och försvarade gerillan i Venezuela och i andra länder.¹⁹

Den revolutionära krisen i Latinamerika visar sig i det tvivel och den misstro som existerar till och med inom de institutioner som angrips. Denna ”maktkris” tar sig uttryck också i oppositionens klyvning. Denna splittring yttrar sig som en schism mellan stadsorienterade och landsbygdsorienterade och mellan de politiska generationernas olika strategier; de från trettio- och fyrtiotalen och de från femtio- och sextiotalen.

Den sociala och politiska kamp som organiseras kring dessa olika riktningar och strategier avgör det specifika innehållet i den ekonomiska utvecklingen, moderniseringen och industrialiseringen. I denna mening blir, under denna speciella historiska period i de halvkoloniala latinamerikanska ländernas utveckling, de politiska variablerna, inklusive den revolutionära övergångsperiodens problem, de mest framträdande. Den politiska maktfrågans lösning är den nyckelfaktor som avgör huruvida ekonomisk och social utveckling kommer att äga rum eller om ekonomisk underkastelse och social stagnation skall fortsätta att känneteckna samhället. Den aktuella debatten om industrialisering och social förändring är av betydelse för den majoritet av samhället som direkt berörs inte bara av dessa processer, nämligen om dessa diskussioner rör själva samhällsordningen som styr samhället. De nya affärs- och köpmannagruppernas politiska misslyckande vid makten och deras oförmåga att klara den sociala förändringens problem och styra den ekonomiska utvecklingsprocessen har skapat två källor till verklig och potentiell opposition: (1) betydelsefulla sektorer som avskurits från de traditionella auktoritära institutionerna genom en social förskjutning; och (2) den stora majoriteten på landsbygden och största delen av invandrarna från landsbygden i städernas slum, som blivit totalt förbigångna av den ojämna ekonomiska utvecklingen.

Ett viktigt inslag i den revolutionära processen i Latinamerika är den forna elitens försök att övervinna den nuvarande sociala förskjutningen och samtidigt skapa en ny politisk bas: de utsugna lägre skikten av stads- och landsbygdsbefolkningen. Men den revolutionära processen i Latinamerika är bara en sida av den gamla härskande ordningens upplösning — förtrycket är en annan.

Gerillarörelsernas verkliga svaghet är inte att de är ”förtidiga” eller att valallianserna av folkfrontstyp utgör ett verkligt alternativ. Föreningarna militära och politiska inblandning i Latinamerika och det politiska systemets slutna natur inom den rådande bräckliga samhällsstrukturen gör de legala, fredliga politiska medlen mycket ineffektiva. Gerillarörelsernas politiska svaghet har snarare varit deras *brist på en politisk massorganisation bland bönderna och en politisk apparat baserad på arbetarklassen i städerna* som kunde fungera som materiellt och politiskt stöd åt gerillan och utgöra ett medel mot statens repressiva aktioner. Gerillan har försökt att mobilisera massorna genom *focos* av väpnat motstånd i stället för att

¹⁹ Se Fidel Castros tal i *Granma*, Havanna, 30 juli 1967. Se även Raúl Castros tal i samma nummer.

genomföra en massmobilisering av bönderna på landsbygden och arbetarna i städerna och utveckla gerillan till defensiva väpnade enheter (genom att utgöra förtruppen i massrörelsen och försvara den mot det oundvikliga undertryckandet från regeringens sida). En av orsakerna till att de första gerillakämparna i MIR misslyckades var att det saknades en massorganisation bland bönderna, som hade möjliggjort för dem att smälta samman med befolkningen. Säkerhetsproblemet, som ofta var aktuellt, var en följd av *bristen på utbildade kadrer och en disciplinerad organisation*.

Diskussionen om den latinamerikanska revolutionen och dess inriktning står inte kring frågan väpnad kamp kontra folkfront, utan frågan är hur den väpnade kampen skall kombineras med massmobiliseringen av landsbygden och organiseringen av de avancerade sektorerna av arbetarklassen.²⁰ Detta perspektiv utesluter de gamla nationella folk- och kommunistpartiernas folkfrontsstrategi. Det betyder också att fideliströrelserna fördjupar sitt politiska tänkande utöver den pragmatiskt empiriska nivån att lösa den revolutionära strategin enbart på grundval av väpnad kamp. Den nya revolutionära syntes som ibland kallas *brazo armado* tycks förena den politiska massorganisation som Hugo Blanco så framgångsrikt organiserade bland bönderna med de la Puéntes och Lobatóns djärvhet och väpnade enheter. Händelserna under de senaste åren tycks visa att massrörelser utan väpnade enheter bara inbjuder till terror och undertryckande från regeringens sida; gerillaenheter utan massrörelser isoleras, omringas och krossas av regeringens väpnade styrkor. Den nya strategin tycks kräva många fronter och samordnade aktioner: möjlighet att mobilisera arbetarklassen i städerna och studenternas kaderorganisationer; massorganisationer på landsbygden organiserade kring konkreta och omedelbara frågor, som till exempel jordockupationer; och gerillarörelser som är rörliga och lätt kan anpassa sig till behoven hos massrörelserna på landsbygden och i städerna.

Den revolutionära folkarmén i Argentina

ERP:s namn har återigen börjat fylla utrikesnyheterna i tidningar, radio och TV. Kidnappningen av FIAT-chefen Sallustro har väckt stor uppståndelse, men också stor nyfikenhet om vad för sorts organisation ERP egentligen är. ERP står under politisk ledning av PRT, den argentinska sektionen av Fjärde Internationalen. PRT kan karaktäriseras som kaderpartiet och ERP som massornas arme. Följande artikel av James Petras hämtad från *New Left Review*, nr 71 (1972), ger en initierad bakgrund till dagens aktuella händelser på den latinamerikanska kontinenten.

I juni 1966 tog general Juan Carlos Onganía högsta makten i Argentina. Under installeringsceremonin gav kardinal Caggiano sin välsignelse till militärdiktatorn. Under de följande månaderna fortsatte general Onganía att sända trupper till universiteten för att rensa ut alla vänster-, progressiva och/eller reformistiska professorer. Fastän Onganía kom till makten med en betydande del av den nationella peronistiska fackföreningsbyråkratins tysta medgivande, fortsatte han att våldsamt undertrycka strejker, blanda sig i fackföreningarna och fångsla eller

²⁰ Den peruanska arméns nedkämpande av de första gerillaenheterna har medfört en tillnyktring: den överdrivna optimism som dominerade San Marcos-universitetet under gerillans fokusperiod har sjunkit undan. Det tycks dock råda tillförsikt att gerillan skall uppstå på nytt på grundval av teorin om en *brazo armado*, speciellt bland de prokinesiska ledarna i San Marcos studentförbund. *Brazo Armado*, eller ”den väpnade armen”, blir den militära komponenten i en politisk massrörelse i stället för katalysatorn i den revolutionära processen.

avskeda tusentals fackföreningsmilitanter. Olje-, järnvägs- och hamnarbetarnas strejker krossades. Regeringsunderstödda funktionärer tog över fackföreningarna.²¹ Många fackföreningsfunktionärer skrämdes: regeringen hotade att ta över deras icke obetydliga egendomar och banktillgodohavanden. Generalsekreteraren i argentinska LO (CGT), Augusto Vandor, och hans ”rival” Jose Alonso, tillkännagav åtskilliga stridsplaner (plan de lucha), men varje gång uppnådde man hemliga sista-minuten-överenskommelser med regeringen om att avblåsa strejken — utan att tillmötesgå ett enda av arbetarklassens krav. Med funktionärer från de största fackföreningarna som aktivt samarbetade med militärdiktaturen och med vanliga fackföreningsmilitanter som hetsas av arbetsköpare och polis, kunde fabriksägare och regeringen genomföra ett lönestopp utan vinst- eller prisstopp. Amerikanska företag och i synnerhet banker flyttade till Argentina en masse: tjugotals banker och stora industrier ”denationaliserades” medan ”olönsamma” företag som Tucumans sockerfabriker stängdes helt plötsligt utan ersättning eller hänsyn till de tusentals sockerarbetare som ställdes utan arbete. Tu cum ano s miste till och med sina torftiga utkomster.

Dessa Tucumanarbetare var de första att bryta den av Onganías diktatur påtvingade ”sociala freden”. Under hela 1967 och 1968 blev massmarscher av hungriga, arbetslösa sockerarbetare dagliga händelser: kommunalkontoren attackerades, sockerfabrikerna ockuperades och de gamla peronistiska byråkraterna ersattes av revolutionära socialistiska och peronistiska ledare från de djupa leden (*peronistas de base*). Diktaturen satte in armén, men det sociala våldet blev lika mycket rutin som bemötandet av detta våld. Hela Argentina blev medvetet om att ”*Tucuman arde*” — Tucuman brann. Konfrontationen mellan arbetarna och diktaturen vidgades; men utan stöd från fackföreningarna i de stora industricentra var kampen dömd att misslyckas; sockercentralerna (centrales) förblev stängda. Många arbetslösa sockerarbetare flyttade till Córdoba eller Buenos Aires. Av denna konfrontation mellan arbetare och militär drog emellertid många militanter den slutsatsen att massorna behövde en revolutionär, väpnad styrka; att under diktatoriska förhållanden fanns det bara en väg: den omedelbara organiseringen av en underjordisk folkarmé med band till arbetarnas fackföreningar och revolutionära strider. Några av de viktigaste militära kadren i Folkets Revolutionära Armé (ERP), som framträdde 1969-70, var tidigare militanta ledare för sockerarbetarna.

I början av 1969 verkade det, ytligt sett, som om Onganía återigen hade fått full kontroll över situationen: strejkerna var få och fackföreningsfunktionärerna åt ur hans hand. Onganías lag och ordning prisades av amerikanska investerare som en förebild för Latinamerika. Men inom ett år var denna fasad fullständigt krossad. I maj 1969 ägde ett av de massivaste proletära upproren på detta halvklot rum i Córdoba; efteråt sköts två *participacionistas*, fackföreningsfunktionärer som samarbetade med regeringen; och fem större gerillaorganisationer och oräkneliga kommandogrupper flerdubblade de väpnade aktionerna och kom att dagligen störa ”lag och ordning”.

Cordobazon [”El Cordobazo”] — som Córdobaarbetarnas uppror i maj 1969 vanligen kallas — var en spontan hatexplosion mot Onganiádiktaturen mot lönesänkningar, polisstatsförtrycket och de tusen och en förolämpningar som regimen påtvingat de lönearbetande klasserna. Under flera dagar övertog arbetarna kontrollen över sina egna *barrios* (kvarter), byggde barrikader och bekämpade först polisen och sedan armén. Döda, skadade och arreste-

²¹ Dessa gangsters tränades många gånger i det US-CIA-AFL-AID-finansierade American Institute of Free Labour Development i Costa Rica. Bland understödjarna är George Meaney och ett antal koncerndirektörer. Bland professorerna återfinns några av de mest reaktionära och intellektuellt ohederliga människorna i ”Latin America Studies”.

rade uppgick till flera tusen och egendomsskador till miljoner (*pesos*). En i tiden obegränsad generalstrejk fick en massiv uppslutning — liksom varje strejk sedan dess (över ett dussin) har fått. *Cordobazon* följdes av stora resningar i Rosario (den tredje industristaden i Argentina) och i mindre skala i andra städer.

När nu Onganías fasad av lag, ordning, styrka och stabilitet allvarligt skakats, sammanträdde det militära ledarskapet och beslöt att det var nödvändigt att offra mannen för att rädda systemet. En ny general skickades efter från Washington. I juni 1970 ersatte Marcelo Livingston Juan Carlos Onganía som militärens utvalda ”Republikens president”. Men att byta generaler och att göra mindre eftergifter till arbetarna minskade inte spänningarna. Tre landsomfattande generalstrejker i oktober och november var helt igenom effektiva. Nio generalstrejker i Córdoba — under de första fem månaderna 1971 — i vilka alla från bilarbetare till skoputsarpojkar lade ned sina verktyg — skapade nervositet i regeringen. I mars 1971 utnämnde general Livingston en Reagan-typ vid namn Uriburu till guvernör i Córdoba, den femtielfte guvernören på 5 år. I sin första större deklaration deklarerade Uriburu att lagens och ordningens krafter måste skära huvudet av den ”subversiva ormen”. Inom en vecka hade arbetarna tagit till barrikaderna och 48 timmar senare var gatorna i folkets händer. Córdoba polis försvann och när ”lag och ordning” åter uppenbarade sig var det i form av federal polis, ditflugen från Buenos Aires.

Vid begravningsprocessionen för en av de två unga arbetarna som dödats av polisen, fladdrade den underjordiska gerillans — ERP — flagga från en motorcykel som kördes av två militanter. Efter dagar av intensiva gatuslagsmål, med trettiotusen marscherande ilska arbetare, vågade ingen myndighetsfunktionär ens försöka arresteras dessa ERP-militanter. Den artonårige arbetarens kista var svept i ERP:s fana. Uriburu föll utan nåd och Livingston ersattes av general Lanusse. Den nye presidenten var medveten om att de flesta argentiner hade fått nog av generaler vid makten: han legaliserade alla borgerliga partier, föreslog fria val inom tre år och lovade expresident Peron en trygg återkomst till Argentina. I utbyte mot dessa eftergifter litade han på att Peron skulle hjälpa till att pacificera landet.

Varför har general Lanusse visat ett plötsligt intresse för ”demokrati” och för att Peron ska återvända? När allt kommer omkring hade Peron en gång fängslats Lanusse på fyra år i Tierra del Fuego för att ha konspirerat för att störta hans regering. Alla militärregimer — inklusive de båda senaste — har vägrat att legalisera den dominerande nationalpopulistiska peronistiska politiska rörelsen ty de var medvetna om att, vid vad som helst som liknade fria val skulle sannolikt peronisterna och Peron få en överväldigande majoritet. Men idag tycks den tänkbara faran från en nationalpopulistisk arbetarrörelse mycket mindre hotande för Argentinas härskare än arbetarklassens radikalisering och de snabbt växande beväpnade gerillagrupperna, som i allt högre grad hamrar mot regeringen och de utländska och nationella koncerner som stöder den.

Idag finns det åtminstone fem större gerillagrupper: de Revolutionära Väpnade Styrkorna (FAR), *Montoneros*, de Peronistiska Väpnade Styrkorna (FAP), de Argentinska Befrielsestyrkorna (FAL) och Folkets Revolutionära Armé (ERP). Enbart under 1970 deltog dessa och andra kommandogrupper i åtminstone etthundrasjuttiofem aktioner som sträckte sig från tågöverfall (i Jessie Jamesstil, med två variationer: de gav sötsaker till barnen för att de skulle hålla sig lugna och de rånade inte passagerarna utan endast regerings- och företagskassor), till att expropriera mjölk- och köttbilar och leverera varorna i *villas de miseria*, slumbostäderna som omger de stora städerna.

FAR var den argentinska gerilla som bildades för att knyta an till Che Guevaras bolivianska

gerilla och organiserades ungefär samtidigt med Onganías golpe (kupp) 1966. I och med mordet på Guevara och den bolivianska gerillans nederlag gick FAR in i en period fylld av interna diskussioner, vars vågor åter gick höga i och med Cordobazon 1969. Under förra året gick de över från en castristisk ståndpunkt till en peronistisk.

Montoneros är sammansatt av f.d. högerfolk och socialkristna som har gått över till att omfatta Perons nationalpopulistiska rörelse. Politiskt är de de mest oklara och ”moderata” av gerillagrupperna, fastän de taktiskt har tillgripit politiska mord på bl.a. f.d. presidenten Aramburu, som var ansvarig för avrättningen av 27 peronister under 50-talet.

FAP är den revolutionära peronismens väpnade arm — och är troligen den största av de väpnade peronistiska grupperna. FAR, FAP och Montoneros diskuterar f.n. en sammanslagning av de tre till en enda peronistisk gerillaorganisation.

FAL och ERP är två icke-peronistiska, marxistiska gerillagrupper som varken identifierar sig med Peking eller Moskva. FAL bildades 1962, men dess egentliga tillväxt och aktivitet skedde efter Cordobazon i maj 1969. Den sista av de stora gerillagrupperna som organiserades, ERP, är troligen den som växer snabbast, som är mest aktiv och har det största folkliga stödet. ERP har den klaraste uppfattningen om hur man knyter gerillakampen till den växande arbetarrörelsen.

Under det att militären har förlorat varje tillstymmelse till prestige bland medelklassen och även delar av överklassen — den hade aldrig något egentligt folkligt stöd — har gerillan ökat sina attacker. I januari och februari 1970 utfördes åtta aktioner; under samma månader 1971 utfördes 108 aktioner. Mellan januari och augusti 1970 noterades 85 väpnade aktioner; mellan september och december ägde 175 aktioner rum; och under januari-april 1971 inträffade 201 aktioner. Få människor sympatiserar med regeringen; knappast någon rapporterar någon ”misstänkt” aktivitet ens i borgerliga barrios. De militära funktionärerna bär civila kläder till och från kontoret. Mord på poliser och militärer väcker ingen indignation hos medelklassen. Många yrkesverksamma från medelklassen har kommenterat: ”Om dom (militären) vill styra med våld, så får dom svar på tal”. Naturligtvis har gerillan fått betala sitt pris: över tvåhundra i fängelse — alla har fått uthärda en ohygglig tortyr — och över två dussin har dödats. Men de organisatoriska strukturerna är intakta och den väpnade rörelsen växer.

ERP:s växande politiska och militära kapacitet avspeglades under mars och april månad 1971 då man deltog i 36 identifierade aktioner, medan de andra gerillagrupperna utförde 19.²² ERP har organiserat olika sorters aktioner ägnade att stärka organisationen ekonomiskt och militärt, för att vinna politiskt stöd bland arbetarna och de lägre klasserna, för att demoralisera oppositionen och för att stärka arbetarorganisationernas kamp. ERP är en självfinansierande organisation — man är inte beroende av pengar utifrån, utan litar till expropriationer av banker och andra finansiella institutioner. Den 12 februari 1971 utförde två av ERP:s kommandogrupper (”29:de maj” och ”Che Guevara”) det största rånet i Argentinas historia då man tog 121.000.000 pesos (1,5 milj. kr) från en amerikansk-tillverkad, antagligen skottsäker, väpnad bil, genom att genomborra den med en bazooka. Tolv dagar senare distribuerade samma två kommandogrupper en vattenpump, en vattentank, overaller, skolböcker, filter, medicin och mjölk till olika fattigkvarter i Córdoba. De exproprierade pengarna försörjer inte bara ERP-aktivister utan resulterar också i en omfördelning av inkomster, från de övre till de lägre klasserna. ERP hejdar allt oftare mjölk- eller köttbilar och fördelar varorna direkt bland

²² Många direktaktioner görs av oidentifierbara kommandogrupper; det finns också aktioner av någon av de större grupperna som av en eller annan anledning inte lämnar något meddelande som erkänner handlingen.

de fattiga — många gånger med lastbilsförarnas tysta medgivande. Efter att ha identifierat sig behöver gerillan ofta inte ta fram vapnen: lastbilsföraren frågar bara: ”Vilket område idag?” Inom slumområdena har distributionskommittéer vuxit upp för att sköta fördelningen av varorna. De två vanligaste sätten att komma över vapen är att avvärpa poliser eller att överfalla poliskommissarier. (Att idag gå in på en polisstation är som att gå in i en helveteslabyrinth: inuti finns rader av barriärer och utanför bevakade passager genom taggråden, bemannade av nervösa maskingevärsbehängda poliser. Naturligtvis är polisen nervös efter tjugotals incidenter och därför är det inte rekommendabelt att sakta in eller parkera framför polisvakter.) Under avtalsförhandlingarna mellan FIAT-koncernen och fackföreningarna, utövade ERP tryck på bolagsförhandlingarna genom att kasta brandbomber mot deras kontor — och de har vidtagit liknande aktioner mot andra motsträviga arbetsgivare som därmed blir medgörligare till att förhandla sig fram till ett avgörande och i mindre grad lita till att diktaturen ska avbryta strejker.

ERP åtnjuter en vitt spridd folklig sympati från de fattiga, i synnerhet från landets inre delar. Men de båda aktioner som renderade dem mest respekt och aktivt stöd bland breda lager av industriproletariatet och småbourgeoisin, var utväxlingen av Swiftfången och deras aktivitet i *Viborazón*²³ — det andra Córdobaupproret i mars 1971.

Den 23 maj rapporterade ERP:s bulletin *Röda Stjärnan*: ”Kommandogruppen Luis M. Blanco²⁴ ur ERP från staden Rosario har arresterat och ställt Stanley Sylvester, brittisk hederskonsul i denna stad och direktör för Swifts packhus, till den revolutionära rättvisans fria disposition.” Syftet med arresteringen var att ”tillämpa folklig rättvisa på ett imperialistiskt bolag som åtnjöt regeringens stöd att utsuga arbetarna och den argentinska nationen.” ERP tog upp Swiftarbetarnas krav (som fackföreningsfunktionärerna hade varit oförmögna och/eller ovilliga att kämpa för) och gjorde dem, tillsammans med ytterligare några, till ett villkor för Sylvesters frigivelse.

ERP krävde:

1. Återanställning av alla Swiftarbetare som fortfarande är utestängda från arbete (officiell kungörelse innehållande siffror som bevis).²⁵
2. Retroaktiv löneåterbetalning till alla arbetare.
3. Nedskärningar av alla produktionskvoter i alla sektioner i fabriken.
4. Omedelbart upphörande av alla trakasserier av arbetarna från chefernas, övervakarnas, förvaltarnas, förmännens och nattvakternas sida.
5. Erforderlig medicinsk tillsyn och vård av arbetsskador.
6. Minska den kalla luften i de kylda avdelningarna, som har inverkat på många arbetares hälsa och som tvingat havande kvinnor att överge sitt jobb.
7. Som gottgörelse till förpackningsarbetarna för alla skador som tillfogats dem under de föregående månaderna, ska Swift distribuera varor som mat, skor och skolmateriel till ett

²³ Efter det att guvernör Uriburu deklarerade att han skulle skära huvudet av den subversiva ormen kallade arbetarna sitt uppror för ”Ormupploppet” (*Viborazon*) och under deras marsch bar de ett 20 meter långt banor i form av en orm.

²⁴ ERP är uppdelat i kommandogrupper, vanligen uppkallade efter militanter som stupat i strid.

²⁵ Vid ett tillfälle hade över tretusen arbetare avskedats av Swift i en manöver för att få ett statligt finansiellt stöd.

värde av 25 miljoner pesos²⁶ till specificerade *barrios*.

8. Fullständig publicering av alla ERP-meddelanden angående denna aktion i massmedia.

ERP specificerade *barrios*, skolor och förnödenheternas art, vilket visade dess intima kunskaper om *barrios*' behov — och dess nära samarbete med de fattiga.

Swift fick 12 timmar på sig att acceptera och 48 timmar att uppfylla kraven. I händelse av ett negativt svar hotade ERP att ”vidta de åtgärder som den revolutionära domstolen beslutade”. Swift accepterade snabbt — och ett helt tåg av lastbilar lastade snart varorna och levererade dem till folket. Trots att halva den argentinska armén gjorde en undersökning från hus till hus, kunde man inte finna Sylvester. ERP släppte honom först när Swift hade fullföljt deras krav. ERP:s framgångsrika förhandlingar med militärregeringen å arbetarnas vägnar mottogs entusiastiskt i bokstavligen hela landet.

Det faktum att Swift, ett amerikanskt företag okänt för dess utsugning av argentinska arbetare, tvingades på knä inte bara tilltalade industriarbetarna och slumminnevånarna som kunde dra direkt nytta av det, utan applåderades av proletariatet och även Buenos Aires medelklass. ERP-aktionen bevisade att utsugarna kunde bekämpas och göras ned i de frågor som var mest iögonenfallande för arbetarklassen i dess kamp mot företagen och militärapparaten. Nyckeln till förståelse för denna aktions enorma popularitet ligger i det faktum att den väpnade kampen infördes direkt i klasskampen; det var en väpnad aktion som direkt gynnade folket — demaskerade förrädarna till fackföreningsbyråkrater under klasskonfrontationens förlopp. Det framgångsrika införandet av den väpnade gerillarörelsen direkt i arbetarklassens kamp och ett avståndstagande från ett ”militärt synsätt” (väpnad konfrontation mellan gerilla och polis och arma) är vad som skiljer ERP från alla andra gerillagrupper i Argentina och kanske från de flesta grupper i Latinamerika. ERP inte bara talar om att länka gerillan till masskampen: de var med när barrikaderna byggdes i Córdoba, sida vid sida med arbetarna. ERP är den väpnade närvaron, skuggan som följer direktörerna när de sätter sig ned för att förhandla med FIAT-arbetarna. ERP är närvarande hos arbetarna i Córdoba, Rosario och Tucumán: när de går ut på gatorna vet de, och polisen vet, att bakom de obehäpnade marscherande massornas knutna nävar och fanor finns ett allt större antal maskingevär. Bland de unga slumbarnen håller ERP verkligen på att bli en legend. När gymnasielärarna börjar dagens lektioner och anteckningsböckerna plockas fram, finns röda stjärnor med ERP:s initialer på framsidan. Blåsiga dagar flyger drakarna, som ERP delat ut i Rosarios kåkstäder, över åkrarna med ERP:s symbol. Ty ingen polis vågar gå in i slummen och ta en leksak från ett barn, i synnerhet när han inte har något annat att byta ut den mot än en batong.

²⁶ Ungefär 315.000 kr